

ХРИСТИНА РОЙ

У ВИГНАННІ

ХРИСТИНА РОЙ

У ВИГНАННІ

СВІТЛО
НА СХОДІ

Христина Рой
У вигнанні
„Світло на Сході“

Roy, Kristina
In der Verbannung
Рой Кристина
В изгнании
© 1992 „Свет на Востоке“, Корнталь
Рой Христина
У вигнанні
© 1994 „Світло на Сході“, Київ

Розділ 1

Заросся було невеличким гарним селом. Поміж дібров та пагорбів протікало кілька річок, вода яких обертала жорна водяних млинів. З усіх охресть звозили зерно до тих млинів. Люди тут жили працюваті, вирощували хліб, льон та коноплю. Жінки були вправними ткалями. Громада покладалася на власний розум та розсуд і сама давала собі лад. Були й свої негаразди, як, наприклад, отой верхній млин, що довго залишався без хазяїна.

Та й це владналося: приїхав звідкись один чоловік, оглянув на швидке око млин, купив його і став на млині працювати.

Одного дня сталася у селі страшна пожежа, від якої, мабуть, вигоріло б, щонайменше, півсела, якби не новий млинар. Він радою та допомогою послужився сільчанам і тим відразу припав їм до серця. Люди віддали належне сміливості та вправності, що їх виявив новий односелець, і поставилися до нього з повагою. Кожний тепер віз зерно молоти на його млин. Нарешті навезли стільки, що млинар ледве міг упоратись, хоча привіз з собою вправного помічника та ще найняв двох хлопців з села.

Помічник – молодий, вродливий хлопець, але німий – поважав і любив свого хазяїна. Сам млинар був років десь під сорок, з легкою ходою та солдатською поставою. Прикрашала його й гарно підстрижена борідка. Говорив він небагато, зате вмів слухати. Люди охоче розповідали йому про свої вболівання, журбу та образи. Він їм співчував і завжди міг допомогти доброю порадою. Млинаря звали Козимою, а помічника його Андрієм.

У дальньому кутку села жила старенька бабуся, удова колишнього сільського вчителя. Вона замолоду служила у панів і навчилася добре куховарити і вести господарство. Козима запросив її до своєї садиби, аби вона там поралася з хатніми справами. Стара вважала себе щасливою. Вона прижилася у домі, і одне тільки дивувало її – Козима ставився до свого помічника наче до рідного сина. Жили чоловіки в одній кімнаті, розмовляли на пальцях, проте добре одне одного розуміли.

Старенька дуже жаліла німого Андрія – він був такий лагідний, роботящий. У вільні від праці години йшов звичайно до річки чи в ліс і читав там книжку.

Козима був доброю людиною, від нього ніколи ніхто не чув лихого слова, і завжди, коли тільки можна було, він допомагав людям. За млином була темна комірчина. І от Козима наказав її прибрати, Андрій настелив підлогу, зробив віконце,

усе пофарбував, приніс ліжку з постіллю. Знайшлися стіл та кілька стільців. І як, бувало, траплявся який подорожній, то йому там надавали пристанище.

Одного разу прийшов хворий жебрак. Андрій варив для нього напій з різних цілющих трав і ходив коло нього. За тиждень хворий одужав і не знав, як йому й дякувати чуйним людям.

Якось пізнього зимового вечора хазяїн з помічником довго про щось радилися. Після цього млинар сповістив селян, які привозили до млина зерно, що має намір будувати сушильню для фруктів. Він пояснив людям, що фрукти краще сушити, аніж продавати за безцінок прямо з дерева. Заможні хазяї дивувалися, чого ця думка та не спадала їм ніколи раніше. Вони запросили майстрів, самі допомагали на будівництві та все вихваляли Андрія за креслення, які він зробив не гірше за справжнього інженера. Сушильня невдовзі була збудована, і саме коли сушили сливу бабуся отримала листа від своєї заміжньої доньки. У листі йшлося:

„Моя люба матуся!

Бажаємо Вам доброго здоров'я і вітаємо всією родиною! Дякувати Богові, живемо ми добре, усі здорові, однак маємо велику скорботу через нашу Ганну.

Люба мамо, подумайте-но тільки, у нашому селі з'явилася якась нова віра. Люди збираються

по хатах слухати Слово Боже. Я теж кілька разів була там і мушу сказати, що поганого вони нічого не коять. Не подобається мені тільки, що ті, хто тривалий час туди ходить, починають плакати про свої гріхи, а потім говорять, що Ісус Христос їм ті гріхи простив і що тепер вони навернулися до Бога. Я про себе такого сказати не можу, хоча завжди чинила людям добро. Адже Ви, матусю, мене знаєте. Тільки фарисеї можуть вихвалитися перед Богом. Врешті-решт нехай люди кажуть що хочуть, але ж навіщо вони нашу Ганну звели? Батько дуже сердитий на неї, двічі навіть відшмагав її за це, однак вона знай веде своєї. Її вже сватали, то вона відмовила, сказала, що не піде за безбожника.

Ой, матусю люба, візьміть Ганну хоч на півроку до себе. Ви жінка благочесна, знаєте Святе Письмо, тож зможете її на розум навести, і вона забуде тую нову віру. Добре, що у вас там її немає. А Ганна зможе допомагати Вам у господарстві, а як Ви щось на неї витратите, ми вам відшкодуємо. Мені шкода Ганни, але я не хочу, щоб через неї була колотнеча в хаті“.

Закінчувався лист вітаннями від усіх рідних.

— Що ви на це скажете? — запитала старенька млинаря, подаючи йому листа. — Моя дочка ще не знає, що я до вас найнялася, от вона й хоче вирядити до мене онуку. Що мені їй відповісти? Вони Ганну з дитинства виховували по-міському, вона

й у школі добре вчилася і шити та гаптувати її навчено.

Козима ще раз прочитав листа і тоді відповів:

– Що я можу сказати? Ваші діти помиляються, якщо вважають, що людину через утиск та покарання можна примусити йти вірним шляхом. Те, що одного разу запало у серце та розум, сидить там міцно. Нехай воно буде добрим чи поганим, але так швидко воно не забувається. Якщо ваша онука вміє шити, то напишіть їй, щоб приїздила, а роботи ми для неї знайдемо стільки, що сама собі на хліб заробить. У вашій хатині є ліжко. Накажіть, щоб його принесли та поставили у кімнаті, де ви спите. Місця на всіх стане.

– Добра ви людина, пане Козима, – дякувала старенька з радістю. – А що як Ганна тут на докору буде? Вона, звичайно, моя онука, але ж нова віра...

– А, нехай вірить як знає, – здвинув плечима млинар. – Якщо вона зможе забути, то й забуде, а якщо ні – світ досить великий, аби в ньому могли жити люди, які не однаково думають. Один Бог знає, що добре, а що погано.

Старенька того ж дня написала листа дочці і запросила онуку до себе.

Розділ 2

Осінній вечір ліг на землю. Туман легким серпанком оповив гори й полонину. Поволі злітало листя з дерев. Була неділя. У сільському трактирі грала музика, а молодь, прослухавши вранці у церкві проповідь про останній страшний суд, весело витанцьовувала. Навряд чи хто зберіг згадку про почуте вранці. Та й до суду ще далеко, і хто знає, коли він буде і чи буде взагалі?

На греблі коло млина сидів під рясними соснами Андрій і читав книжку. Він звів очі від книжки і побачив на шляху, що вів до села, молоду дівчину. Дівчина підійшла ближче, побачила Андрія і, привітавшись, запитала, як їй знайти мірошника Козиму.

Андрій зніяковів, мовчки вклонився і приклав палець до вуст.

– Ви не можете розмовляти? – здогадалася дівчина.

Він кивнув.

– Я Ганна. Моя бабуся живе на млині у пана Козими.

Тоді Андрій витяг з кишені записника і написав на одному з аркушів: „На вас чекають“.

– Знаєте, – звернулася вона до нього, – коли Ісус був на землі, Він робив, що глухі починали чути, а німі – розмовляти. Він і вам допоможе, тільки треба Його про це попросити.

Було видно, що її слова подіяли на нього. Але їхню „розмову“ було перервано. Бабуся побачила онуку і заквапилася назустріч. Старенька уважно вглядалася в Ганну, проте нічого незвичайного в ній не помітила. Одягнена дівчина була у простий костюм міського покрою, виглядала спокійною та задоволеною. Серце бабусі розтануло, коли онука обійняла її. Правду кажуть люди: кров не водиця. Ганна передала привітання від рідних. Коли вони йшли через двір, їм зустрівся Козима, який ввічливо привітав дівчину. Повечерявши, усі повкладалися спати.

Розділ 3

Дні та тижні схожі на струмок, який біжить, не зупиняючись, аж поки не дістанеться до моря. Так само й час плине, залишаючи позаду і добре, і лихе. Вже минуло чотири тижні відтоді, як Ганна з'явилася у Зароссі. Багато справ упорали люди за цей час. Вони зібрали овочі та картоплю. Жінки почали обробляти льон та коноплі, а чоловіки готували дрова на зиму. У Козими на млині теж було багато роботи, однак цього року з нею напрочуд вправно поралися: давалася взнаки пара молодих, працюючих рук, що додалася.

Бабуся ніяк не могла зрозуміти, чого її дочка

невдоволена Ганною. Дівчина була моторна й роботяща, ласкава на вдачу, завжди усім задоволена. Все, що вона робила, поралося в її руках, а те, що вона вранці та ввечері читала Біблію та довго молилася, нікому не заважало. Бабуся бачила, що наставляти дівчину не треба, бо онука сама охоче читала Євангеліє, і це тішило стареньку. Ганна добре розуміла прочитане, і не було ніякої потреби, аби щось їй пояснювати.

Ганну було навчено різної жіночої праці, та перевагу вона надавала шитву. Козима попросив у однієї жінки швейну машинку для Ганни.

Чоловіки не звертали на Ганну жодної уваги. Козима мало розмовляв з нею, проте на її запитання відповідав ввічливо і ласкаво. Ганна швидко засвоїла мову знаків для німих (чого бабуся навчитися ніяк не могла).

Одного разу Ганна з Козимою йшли разом з іншого села лісом, прямуючи додому. Вони поверталися з похорону. Розмова точилася навколо родини небіжчика. Потім йшли мовчки. Ганна заглибилась у власні думки і не помічала, що Козима спостерігає за нею. Раптом він запитав:

— Ганно, скажи мені, якої ти думки про похорон?

— Я думаю, як це страшно, з'явитися на суд Божий без Христа, без прощення гріхів, непримирним з Богом, — відповіла дівчина.

– Хіба ти знаєш, як помер Ламський, що можеш так судити про нього?

– Ламського я знала, він був п'яницею та розбишакою, а його лайка була страшною. І помер він раптово, пішов, не помирившись навіть із рідним братом.

– Он як? Виходить, ти його знала... А що ти думаєш про похоронну проповідь?

– Я думаю, це великий гріх – читати Слово Боже і брехати при цьому. І взагалі, весь цей похорон був великою брехнею... Вибачте мені, що я так кажу, але хіба це неправда? Удова плакала й побивалася, наче вона хтозна якою щасливою була з ним, а у хаті ж у них було справжнісіньке пекло. Люди прийшли, начебто віддати шану небіжчикові, але ж його ніхто не поважав. А потім ще й псалом заспівали „Добрий подвиг я здійснив“...

– Так, Ганно, твоя правда, все це – брехня й облуда. Але ж хіба тільки тут неправда? Весь світ у брехні.

Гірка посмішка промайнула на обличчі Козими.

У лісі було тихо. Стежиною йшли двоє, і кожний думав про своє. Один – статечна людина, що вже чимало зазнала на віку, друга – молода дівчина, яка тільки-но входила у життя. Раптом Козима озвався до Ганни:

– Що то за книга, яку ти читаєш вранці та ввечері?

– Біблія, – відповіла Ганна.

– А хіба інших книжок у тебе немає?

– Були, та їх батьки спалили.

– У мене є багато книжок – бери читай, а потім поговоримо про наші враження. Хоча твої погляди й відмінні від моїх, проте маємо щось спільне. Я бачу, ти хочеш служити Богові, послугуючись людям, і я того прагну. Іншого служіння Богові не існує.

– Спаситель сказав: „Йди за Мною!“ Син Людський прийшов не задля того, аби Йому служили, а щоб служити людям, – промовила Ганна. – І я б хотіла походити на Нього, та, на жаль, мені це погано вдається.

– Якщо ти справді прагнеш більшого, то я допоможу тобі: по той бік річки, під самим лісом, стоїть вбога халупка. Живе в ній хвора жінка. Провідуй її щодня, може, що зробити там треба, та принось їй від нас їжу.

Очі дівчини засяяли:

– А зараз можна піти?

– Можеш, якщо хочеш. Та спершу я маю сказати, хто та хвора. Колись давно вона чинила гріх разом з деякими чоловіками, які зараз дуже поважні пани. І вона була безневинною дівчиною, як і ти, та от прийшла спокуса, і вона не встояла. Ті, хто занастив її, мають родини, дружин, дітей, а вона – самотня і зневажена. Якщо ти туди прийдеш, не чекай, що тебе зустрінуть з обійма-

ми. Доля зробила її серце жорстоким. Ну, то як, чи не зникло бажання йти?

– Ні. Я піду туди зараз же. Важка це справа, але Господь допоможе мені полюбити цю жінку, і крига в її серці розтане.

Дівчина вже давно зникла за деревами, а млинар все стояв і дивився їй в слід. „Якщо життя зіпсоване, як його налагодити?“ – думав він.

Ганна вже втретє стукала у двері халупки, але ніхто не відгукався. Нарешті вона сповнилася сміливості і, відчинивши двері, увійшла. Зовні халупка видавалася вбогою, але всередині панували такі злидні, що їй важко було й уявити. Постіль, на якій лежала скорчена жінка, мабуть з рік вже не прали. З закопчених чорних брусів під стелею звисало таке ж саме чорне павутиння. Земляну підлогу було порито, стіни полупилися, штукатурка шматками валялася на підлозі. Дірки були такі, що вітер гуляв по хатині. Ганна, вражена, застигла на місці. Раптом жінка підвелася з ліжка, і чорні запалі очі з неприязню впилися в дівчину:

– Що тобі тут треба?

– Я прийшла подивитись, чи не треба вам чого, – відказала Ганна.

– Що? Нічого мені не потрібно, маю все, аби живою згнисти, – процідила жінка.

– Якщо таке станеться, то що ж тоді скаже нам Господь, Який і вас і мене однаково любить?

– Господь? Який Господь? Хто мене любить? – вигукнула жінка із злістю.

– Хто? Ісус Христос, Син Божий...

Чорні очі здивовано дивилися на ясне дівоче обличчя.

– Не гнівайтесь на мене, нічого лихого я вам не заподію. Я тут чужа, лише місяць як оселилася на млині у пана Козими. Я раніше про вас не чула, а то б вже давно прийшла до вас. Тільки сьогодні мені сказали... Ви хворі, давайте-но я вас зручніше влаштую, перестелю постіль, – звернулася до хворої Ганна.

– А, та навіщо коло мене клопотатись? – вже спокійніше заперечувала хвора. Проте Ганні ще довго довелося її умовляти, аби вона дозволила посадити себе на стілець, а Ганні дати змогу зайнятися постіллю. Нелегке то було діло. Ганну нудило через важкий дух, що йшов від зіпрілої соломи та гнилого пір'я. На лобі з'явилися краплі поту.

Коли вона з цим впоралась, хвора мовчки впала на ліжку, відвернулася до стіни і не вимовила ані слова.

Ганна поквапилася піти, щоб принести їжу. Коли вона за годину повернулася з гарячими стравами та чаєм, жінка без зайвого умовляння встала і припала до їжі. Проте, коли Ганна, уходячи, простягла їй руку, хвора вдала, ніби не помічає, і знову лягла в ліжку, не промовивши жодного слова подяки.

На греблі Ганну окликнув Козима.

– Ну, як справи, Ганно? – поцікавився він.

– Ви, пане Козимо, казали, що мені слід робити, але того замало.

І вона розповіла все, що побачила на власні очі, додавши, що хвора дійсно згниє, якщо...

– Твоя, Ганно, правда. А знаєш що, запропоную я їй кімнату для гостей у нас на млині, поки ми відремонтуємо її халупку.

– Чуйна ви людина, пане! Якщо ви згодні їй допомогти, то Господь допоможе й мені умовити її на це погодитись, – зраділа дівчина.

Однак на бабусю ця новина справила інше враження. Важко було б описати її обурення, коли вона довідалася, до чого додумалися Козима з Ганною:

– Що?! Таку жінку до нас у хату? Пане Козимо, а що люди скажуть?! Ви – не одружений... І Андрій, парубок, тут...

Мірошник розсміявся:

– Ой, не смішіть мене, бабусю! По-перше, ми про це нікого сповіщати не будемо. Вона хвора, потребує на догляд, а потім, одужавши, повернеться до себе додому. Люди не дурні, щоб за це нас ганьбити. А якщо й обіллють багном, нічого не вдієш, за добру справу й постраждати не гріх.

Через п'ять днів хвору, нарешті, вдалося перевезти до млина. Ганна затопила лазню, Андрій

наносив води, і Ганна вимила хвору, прибрала її і одягла у все чисте. І коли ця жінка лежала чиста в чистому ліжку у світлій кімнаті, Ганна зі щирим подивом побачила, яка вона вродлива. Розкішне смолясте волосся, наче коштовна оздоба, облягло її бліде обличчя з гарними тонкими рисами. Жінка була ще молодою, десь років тридцяти, проте її запалі очі дивилися на світ з похмурою безнадійністю, а сціплені уста не промовляли жодного слова.

Коли до кімнати увійшов Козима, щоб привітатися з хворою, його теж вразила зміна, що відбулася з жінкою.

– Не поглядайте на нас так сердито, – сказав він, – ми зичимо вам лише добра. Тільки-но відремонтуємо вашу хату, ви зразу ж повернетесь додому.

– Чому мені не дають спокою? Кого це обходить – жива я ще, чи померла? – з гіркотою запитала жінка.

– Ви ж жива людина з безсмертною душею, то як же вас покинути напризволяще? Адже всі ми станемо колись перед Богом, – відповіла їй Ганна.

– Ми повинні про вас подбати, – додав мірошник, – бо нас із однієї землі створено і ми діти одного Бога-Батька, отже, ми з вами родичі.

Козима вийшов. Жінка довго не відривала очей від дверей, за якими зник Козима, а потім припала обличчям до подушки.

Так почалися турботи про бідну загублену душу. Бабуся теж робила все, що було потрібно для хворої, проте поріг її кімнати не переступала. Вона й на Ганну була сердита, мовляв, замість того, щоб шити чи ще щось робити, та надто багато часу приділяє „такій жінці“.

Працювала Ганна разом з іншими і в хатині бідолашної жінки. Погода видалася сонячною, і справи посувалися швидко: за два дні обштукатурили, пофарбували, помили й почистили все, що могли. Коли Ганна на третій день підходила до хатинки, та виблискувала вікнами з новими шибками і пофарбованими віконницями. Ганна увійшла і побачила Андрія, який, стоячи навколішки, закінчував настилати підлогу. Знаками Андрій пояснив, що хазяїн спробує ще й меблі якось відремонтувати. Одне слово, діло швидко посувалося.

Хатка стояла далеко від дороги, і ніхто в селі навіть не підозрював, що там відбувається. А як здивувалася сама господиня, коли після тижневої відсутності повернулася додому! З воза до ліжка вона вже спромоглася дійти сама. Дбайливий догляд та гарна їжа зробили своє. У дверях вона зупинилася, не вірячи власним очам: у грубі весело палав вогонь, в кімнаті було чисто й тепло. На столі – біла скатертina й свіжий хліб, на полиці – кілька книжок. До стіни було прилаштовано шкафчика з посудом, а ще чиясь добра рука повісила на стінах кілька картинок. Жінці здава-

лося, що це сон. Ганна підвела її до лави, хвора сіла, затулила обличчя руками і заплакала.

– Нехай поплаче, – сказав Козима, – сльози пом'якшують серце. Ти, Ганно, залишайся тут, а я піду.

– Заждіть, я ще не подякувала вам за все, що ви для мене зробили.

Козима узяв її за руку і просто сказав:

– Я радо робив це. Однак вам слід лягти у ліжко, а Ганна подбає тимчасом про вечерю. До побачення!

Оновлена хатина оголосилася плачем:

– Навіщо ви врятували мене? Я відчувала, що кінець мій скоро, а тепер я, здається, знову повертаюсь до життя. Навіщо? Як мені жити – самотній та зневаженій?

– Ви не самотня, адже ми вас любимо, – заперечила Ганна.

– Ви – мене? А чи знаєте ви, хто я? Ти, Ганно, чиста й безневинна, тебе ніколи не було ошукано, як мене. І ким? Людиною, на яку я покладалася, як ти на свого Бога. Коли мене за нього видали, я була ще зовсім молодою і вродливою. А він виявився п'яницею. Йому були потрібні гроші, багато грошей, а як він бачив, що я подобаюсь чоловікам, то й примушував мене, аби я... Скільки гіркоти й болю знесла я через те! Люди почали казати, що зраджую своєму чоловікові. А коли він допився до білої гарячки й помер, мене звину-

ватили, мовляв, я призвела його до того. Всі відвернулися від мене, ніхто навіть не вітався зі мною, коли зустрічав на вулиці. Жінки кляли мене, вважаючи, що я – загроза їхньому родинному щастю! Скільки місяців я вже тут лежу, і ніхто не прийшов подивитись, чи жива я. Ніхто склянки води не дав. Нарешті, мов ангел з неба, прийшла ти. Нехай Господь, Якому ти служиш, винагородить тебе! Проте краще було б, якби ви дали мені тут сконати! Коли я дивлюсь на тебе, я починаю люто ненавидіти себе. Хто я на сьогодні? Що зі мною зробили?!

Розмова скінчилася, але турботам Ганни кінець не настав. Вона приходила двічі на день до хворої Дорки (так звали жінку), збивала їй постіль, годувала. При тому вона приносила з собою Біблію й читала її.

Ганна навмисно для Дорки прочитала про велику грішницю, яку Ісус простив. Потім історію про прокаженого, якого Ісус очистив, потім ще нові й нові місця з Євангелія.

Дорка почала протестувати проти того, щоб їй приносили їжу з млина. У неї було трохи грошей, заощаджених для похорону. Вона дістала їх і передала Ганні, щоб та купувала на них харчі. Невдовзі вона вже настільки одужала, що була спроможна й сама приготувати собі абищось.

Робітники Козими, які працювали на млині, розповіли рідним про діла, що відбувалися. Мило-

сердя Козими та Ганни набуло розголосу, і ця чутка облетіла все село. Жінки співчутливо поставилися до Дорки, адже тепер вона їм не шкодила, її минуле ніяк не загрожувало сьогоденню. Вони знали, що Дорка вправна майстриня і вміє добре гаптувати, отож і стали вчащати до її оселі під приводом замовлень. Дорка розмовляла з жінками стримано, проте замовлення приймала охоче. Жінки хвалили Ганну за її чуйність щодо Дорки, дивувалися, як дівчині вдалося розтопити оту кригу, якою Дорка завжди була відгорожена від людей. Коли ж Дорка прийшла до млина, щоб подякувати й бабусі за догляд і ласку, то старенька поставилася до неї якось зверхньо, нагадавши Дорці про її минуле. На що Дорка тільки й сказала:

— Ви праві, тітонько, я найгірша жінка в усьому селі.

Стара на те нічого не сказала і перевела мову на інше.

Розділ 4

Була зима. На млині всі зібралися у світлиці. Бабуся і Ганна пряли. Андрій малював. Наймити прилаштувалися перебирати пір'я. Раптом двері відчинилися, і до кімнати увійшов судовий виконавець з повідомленням Козимі негайно з'явитися

до суду. Ганна подивилася на Козиму й помітила його дивний погляд, звернений до Андрія. Андрій зблід, підхопився, наче збирався кудись йти, потім безсило опустився на стілець.

Коли Козима пішов, Андрій усамітнився в своїй кімнаті. Наймити пішли, бабуся попрямувала наглянути за коровами, і Ганна залишилася сама. Коли Андрій вийшов, їй хотілося піти за ним, однак, поміркувавши, вона вирішила, що дівчині це не личить. Але якась сила таки примусила її піти за Андрієм до його кімнати.

Там горіла лампа. Андрій сидів коло столу, поклавши голову на руки, і плакав. Ганна тихо підійшла до нього:

– Не плачте, Андрію, краще поясніть, що сталося.

Він подивився у її співчутливе обличчя, розтулив уста, ніби й справді намагався щось сказати, але знову похилив голову й заплакав.

– Заспокойтеся, Андрію, адже Ісус з вами. Покладіться на Нього, і Він все оберне на краще.

Андрій перестав плакати, і це надало Ганні впевненості. Вона виказала йому все, що давно лежало у неї на серці – про Ісуса, Який прийшов, аби зцілити людей від духовних та тілесних страждань.

Андрій подивився на її сяюче обличчя і проказав знаками: „Будь ласка, дайте мені почитати вашу Біблію“.

Козима повернувся пізно і був мовчазний і задумливий. Очима він шукав Андрія. Не побачивши його, побажав усім доброї ночі і пішов до себе. Усі інші теж невдовзі полягали спати, одна тільки Ганна не могла заснути. Вона молилася про дві людські душі – про ту, яка у хатинці в лісі, і про другу – в цьому будинку.

Вранці Козима з Андрієм поїхали до міста, боцімто у справах. Увечері вони повернулися в добромуму гуморі. Андрій повернув Ганні Біблію, бо собі купив у місті.

У Ганни знову з'явився час, щоб шити. Але правду кажуть, що тільки-но людина починає служити Богові, послугуючись ближнім, їй відкриваються дивні можливості для того. У сусідки захворіли діти. Почувши про це, Ганна пішла допомогти жінці. І благословення Боже злинуло на родину: діти одужали. Тепер сусідка вихваляла Ганну перед усіма знайомими, бо Ганна молилася за її дітей: „Якби ви тільки чули, як вона молиться! Без молитовника, напам'ять!“

Потім дуже захворіла жінка, у якої Козима попросив швейну машинку. Ганна пішла і до неї. Вона доглядала за хворою, але говорити їй про Христа не наважилась, бо та жінка була єврейкою. Та рідні хворої бачили, що Ганна вірить у Христа і все робить з любові до Нього, що вона читає Слово Боже, і вони погодились, аби Ганна й їм читала псалми та висловлювання пророків. Див-

лячись на неї, вони часто замислювались, чому ця дівчина така несхожа на інших в Зароссі. А коли хвора одужала настільки, що вже не потребувала на Ганніні послуги, уся родина дуже шкодувала, що Ганна більше не буде приходити. Якби тільки Ганна знала, яке свідчення про любов Христову вона залишила у серцях цих людей!

День схилився до вечора. Погода була нестійкою: то падав мокрий сніг, то йшов дощ. Ваткі краплі стукали у вікно, біля якого сидів Андрій і читав книгу пророка Ісаї. Він заглибився і не помічав, що робилося навколо. Наймити поглядали на нього і не могли зрозуміти, що саме могло так зацікавити його в Біблії. Чому у нього такий сумний вигляд? Нарешті один з них зважився, тихо підійшов і став у нього за плечима. Зазирнувши у книгу, він помітив підкреслені слова: „Якщо будуть гріхи ваші, мов червоне, — зроблю білим, наче сніг...“ На ці самі слова дивився Андрій і мовчки зітхав.

Дощ не вщухав, і вода в річці значно піднялася. Ганна сиділа у кухні коло груби. Вогонь весело палахкотів. Варилася вечеря. Задумливо спершись на руки, вона згадувала, як поводитися з нею вдома останнім часом. Її вигнали й вирядили сюди. Матері вона ніяк не могла догодити, батько сердився на неї, сестри цуралися її.

„Що лихе я їм зробила? Хіба я не любила їх? А

після мого навернення до Бога, я любила їх ще палкіше, – думала вона. – Хіба я не стала кращою, ніж була, отримавши прощення від Бога? Раніше я, бувало, завиню, і мені це дарували, а тепер мене відіслали до бабусі, яка сама у чужих людей живе. Якби пан Козима та не був такий добрий, він би мене тут не терпів. Звичайно, мені хочеться додому, але ж мені сказали, що зможу повернутися, якщо пообіцяю не спілкуватися з віруючими. Але цього не буде. Минуле не вертається. Вони можуть мене вигнати з дому, спалити мої книжки, але відібрати у мене мого Господа вони не спроможні. „Тим, що прийняли Його, віруючим в ім'я Його, дав владу бути дітьми Божими“. Світ великий і просторий, але ніде немає батьківщини, усюди – вигнання...“

Сумні думки напосідали на дівчину. Трескіт вогню в грубі, шум дощу роз'ятрили її душу до сліз.

Козима поїхав і ще не повертався, бабусі теж не було. Не було нікого, хто б розвіяв сумний плин її думок. Та ось її обличчя засяяло щасливою посмішкою, наче вона щось побачила. Лагідною музикою в серці її залунали слова: „У домі Отця Мого світлиць багато...“, і перед її внутрішнім зором з'явилося місто з золотими вулицями, будинками з коштовного каміння, з брамами із перлів, з завжди квітучими деревами, і голос шепотів: „Отець, ті, що Ти їх дав Мені, хочу, аби де Я, там і вони були зі Мною“. І дівчині здалося,

наче вона бачить вже знайомі події. Вони розпочалися в Гефсиманському саді, де Син Божий у смертельній душевній борні сходив кривавим потом, де на Нього накиннулися, зв'язали і повели в Єрусалим. Там знущалися з Нього, засудили і прибили до хреста на Голгофі, простромили пикою і поховали. Все інше здійснив Небесний Отець. Він воскресив Христа, взяв на небо і посадив на вічному престолі, поклавши всі царства світу до ніг Його. „Слуга не вищий за свого пана... Хто хоче йти за Мною, той нехай зречеться себе, візьме хреста свого, і йде за Мною“.

„Так, Господи, я хочу йти за Тобою, хочу нести свій хрест. Ти теж був у вигнанні. Свої Тебе не прийняли. Заради Тебе я все терпляче знесу, тільки так я прийду до Батьківської оселі“, – молилася вона.

– Вечір добрий, – почувлося від дверей.

Ганна здригнулася:

– Ви повернулися, пане Козима?

– Я вже деякий час стою тут. Коли я увійшов, ти заглибилася в свої думки і видавалася такою сумною. Що тебе засмутило? І чого потім ти так зраділа? – запитував Козима.

– Я думала про своє вигнання, про те, що немає у мене тут батьківщини, – зізналася дівчина.

– У тебе немає батьківщини? – перепитав Козима. – Хіба тобі у нас погано?

– Ви прийняли мене з милості, пане Козима.

Господь віддячить вам за це. Адже я тут у вигнанні, – відповіла Ганна.

– Я чув, що ти можеш повернутися додому, якщо знову будеш такою, як колись, – відповів Козима.

Ганна посміхнулася:

– Присилуйте курку увійти у яйце – адже це неможливо! Так само й я не можу повернутися до минулого після того, як народилася звиш.

Він хитнув головою:

– Твоя правда. І в мене був час, коли все в мені змінилося. Я тебе розумію. Колись я жив, як усі, гадаючи: „Невже ми тільки для того тут, аби знесилити себе працею, а потім померти?“ Це мене не задовільняло. Тоді мені хтось вказав на кращий шлях, і я отримав книги. Дякуючи їм мої очі відкрилися. Тепер вже я не боюся, що даремно проживу своє життя, а потім помру.

Ганна здивувалася. Невже вона весь цей час помилялася, вважаючи Козиму лише благородною людиною, яка володіла своїми почуттями, робила людям добро, де тільки могла, прощала несправедливість, зносила будь-яку кривду мовчки. Але що він – дитя Боже, того вона ніколи не думала, адже він не читав Біблію.

– Я бачив, що якась думка викликала у тебе радість. Чи не скажеш мені про неї?

– Звичайно, так, – сказала Ганна.

„Якщо він дитя Боже, він зрозуміє мене“, –

подумала вона. І Ганна розповіла, як повелися з нею вдома через Ісуса і як Господь тепер Духом Своїм показав їй, що вона не без батьківщини, що земне вигнання Сина Божого закінчилося у славетнім небеснім місті. Тепер вона з радістю буде йти за Ним, хоча й хресним шляхом.

Козима сидів зі схрещеними руками й дивився на вогонь. У кухні було тихо.

– Пане Козима, – перервала мовчання Ганна, – вибачте, я не знала, що ви один з тих, що прийняли Христа.

Він здригнувся:

– Тепер ти помиляєшся, Ганно. Те, що ти відчула і назвала відродженням, мені невідоме. Я людина розуму. А такі речі несумісні з розумом. Ти віриш у Христа, Який воскрес і сидить праворуч Бога на троні. Я вірю в Христа як в ідеальну людину, яка навчила людей жити корисним життям і героїчно помирати. Він жив і помер без слави. Якби Він прийняв нагороду, про яку ти говориш, то не був би ідеальним страждальцем. Жити, працювати і не відмовлятися від надії на гарну винагороду – це не геройство.

– Ні, звичайно, – погодилась Ганна. – Але бути Царем вічності, залишити славу, стати нещасною людиною, без вини померти і все це через любов – це мужність і геройство. Біблія свідчить: „Христос помер за гріхи наші“. Вона також говорить: „Якщо Христос не воскрес, то віра ваша

марна, ви все ще у гріхах ваших“. Якби Христос не помер за мої гріхи, що було б зі мною? Як би я встояла перед Богом? Не можна, пане Козима, не вірити, що Він помер за гріхи наші.

– Ні, цьому я не вірю, – відповів Козима.

– І що ви будете робити з вашими гріхами?

Він посміхнувся:

– А ти бачила, як я грішив? Я, наприклад, не бачив, щоб ти грішила, бо з тих пір, як ти тут, ти тільки добро робиш. Любиш Бога і людей, виконуєш заповіді Христа. Я гадаю, що й ти не помічала мене в чомусь поганому і не чула про мене лихого слова. Знаєш, хто живе так, як жив Христос, той вже не грішить.

– О, якби то було так! Ну а як бути зі старими гріхами, якщо свята кров їх не омие?

– Ти віриш, що Бог – то є любов. Колись ми були мертві для Нього, жили без Нього і коїли зло, але Він знає, що інакше ми не могли. Виходить, якщо тепер ми живемо інакше, то все гаразд. Ти хитаєш головою? Я не хочу торкатись твоїх переконань. Бо якщо ти віриш у суд та вічність, то ти все ж таки боїшся. Я ж зовсім не боюся зустрічі з Богом. Він створив мене, як і все інше на землі. Коли я виконаю те, для чого Він мене призначив, я назавжди зникну із світу.

– Це сумно, пане Козима! – вигукнула Ганна. – Адже ви можете бути відізнаним у розквіті сили... Що з вами буде тоді? Адже вмирає тільки тіло, ви ж

ще маєте душу й духа. А вони невмирущі, їм належить повернутися до Бога. Як же ви встоїте перед Ним без викуплення через кров Ісуса Христа?

– Я не вірю у зустріч з Богом. Але, скажімо, вона відбудеться. Якщо я жив, як Христос звелів, значить, я встою. Колись мені було важко, та й тепер не завжди легко, але у мене є мета в житті, яку я сам собі поставив, і я намагаюсь її досягти. Ось що я хочу тобі сказати: там, де я раніше жив, я й сьогодні міг би безтурботно жити. Але був у мене ворог, якому я хотів відплатити так, як Христос наказував. Треба було врятувати життя одній людині – і от ти бачиш мене тут. Мені не шкода, що я сюди приїхав і втратив певне становище в суспільстві. Зате тут я маю більше можливостей робити добро. Я вважаю, що зовсім не потрібно особливого неба і вічного життя, людина сама в серці своїм може створити свій рай через самозречення та самопожертву. Їй не потрібне вічне життя. Вона може день за днем жити в своєму раї.

– Так, до самої смерті, – зітхнула Ганна. – Ой, пане Козима, дивуюсь я з вас! Моє небо й нова земля з чудовим містом Єрусалимом і завжди живим Царем Ісусом Христом мені куди миліші, бо я грішниця і маю потребу у Спасителі. Однак, дякувати Господу, я Його маю!

Козима здвигнув плечима й пішов до млина. Там був Андрій. Побачивши хазяїна, він скочив і закрив книгу, яку до цього читав. Наймити помі-

тили, що Андрій зрадів появі Козими. Почалася розмова на пальцях. Наймити вже добре вивчили цю мову, але їх дивувало, що коли Андрій розмовляв з Козимою, вони нічого не розуміли.

Того вечора пішов дощ із снігом і знялася така буря, що всі боялися вклататись спати. Козима пішов до своєї кімнати, а інші зраділи, коли Ганна взяла Біблію і почала читати те місце, яке описувало бурю на Генісаретському озері. Як добре, що Христос був з апостолами в човні! Він втихомирив бурю, і зі страхом учнів було покінчено.

— З Христом завжди безпечно, — казала Ганна, — та як легко потрапити у біду, коли Його немає з нами.

— Але ж дитино, — втрутилась бабуся, — як Ісус завжди може бути з нами? У символі віри сказано: „Вознісся на небо, сидить праворуч Бога, Всемогутнього Отця“. Не може ж Він бути одночас тут і там.

— Як це може бути, я, бабуся, не знаю, але я знаю, що Він сказав: „Ось, Я з вами у всі дні до кінця віку“. Це я знаю, і Він дотримує Свого слова. І я твердо вірю, що Він і тут з нами, — впевнено сказала Ганна.

Усі мимоволі озирнулися.

„Ганно, невже це правда? Ви вірите, що він тут?“ — написав Андрій на аркуші паперу.

— Звичайно, Андрію. Через те я не боюся бурі, що надворі, — відповіла Ганна.

„Але це було б жахливо – перебувати завжди у Його присутності“, – писав він далі.

– Жахливо? Навпаки, чудово! – вигукнула Ганна. – Адже людина така слабка! Навіть сильна людина. А Христос – Він всесильний. Якось я прочитала – і з тих пір це втішає мене, – що в Ньому ми можемо мати все те, чого потребуємо. Потребуємо прощення гріхів – Він нам його дає, бо Він Спаситель, Агнець Божий, що взяв на Себе гріх світу. Якщо потрібна порада і немає нікого, хто б дав її, то Він дасть. Потрібна допомога – Він не відмовить. Ми повсякчасно маємо в ньому потребу!

Раптом знадвору почувся постріл, потім вигуки про допомогу й удари дзвону на сполох. Всі завмерли, перелякані. Козима швидко одягнувся.

– Щось сталося. Ходімте швидше, подивимось!

Наймити перелякалися, старенька запричитала. Ганна, єдина, володіла собою. Вона взяла ліхтар і поставила його на підвіконня, аби чоловікам надворі було видніше.

– Вода загрожує затопити Заросся! – гукнув Козима. – Потрібно спрямувати її на луки, але нас мало, нам самим не впоратись.

– Я теж іду до вас! – відгукнулася Ганна.

Вона надягла свиту, високі чоботи і, перше ніж бабуся отямилась, вискочила з хати.

– Ганно, куди ти?! Вода знесе тебе!

– Ісус зі мною, не бійтеся, бабусю!

– Куди ти, Ганно? Тобі нема чого тут робити, – спробував було Козима зупинити її.

Але вона не послухалась, схопила заступа й почала пробивати землю, як це робили інші, щоб відвести воду. Звідки й сила у неї взялася!

Нарешті вода побігла по луках та пасовищах, обминувши будинки. Дощ перестав, тільки сніг бив людям в очі. У селі не вщухала паніка. Селяни не знали, що нагорі, на млині, троє людей, за допомогою Всемогутнього, відвели страшне лихо.

– Так, тепер ходімо на село! – сказав Козима.

Він вже не проганяв Ганну, і вони, взявшись за руки, щоб протистояти воді та вітру, пішли до села.

Чим далі вони просувалися, тим більше ставало води, бо не було доброго відтоку. З шумом неслася вона через село, заливаючи двори і навіть будинки у низинах. З появою Козими розгубленість у сільчан минулася, особливо коли люди почули, що воду відведено на луки. Козима, звичайно, не сказав, якого збитку завдав собі, рятуючи їх. Андрій з Ганною допомагали, як могли. Вони саме збиралися винести на сухе місце скриню з хати старенької бабусі, як Ганна раптом зблідла й випустила скриню.

„Що з вами?“ – запитав Андрій знаками.

– Ой, Андрію, ми спрямували воду на луки, тепер вона біжить до Доркиної хати, а Дорка там сама. Ви підете зі мною?

Андрій кивнув. Вони поставили скриню на сухому і щодуху кинулися до лісової хатинки.

Хмари розвіялися, і ясні зорі виблискували на небі й відбивалися у воді, що розтікалася навкруги.

Дорчине віконце світилося. У Ганни раптом захопилось:

– Дивіться, Андрію!

І вони побачили вражаючу картину: хатка стояла на острові! Всюди була вода, однак принесене стрімким потоком дерево загородило воді шлях до хати.

„О дивний Господе! Одне Твоє слово, і вода обминула цю оселю“, – думала Ганна, а серце її стискалося перед всемогутньою милістю Божою.

Вони підійшли до дверей. Андрій пропустив Ганну поперед себе. Увійшовши, вони стали свідками не менш вражаючої сцени: біля ліжка на колінах стояла Дорка, склавши руки і схиливши голову на Святу Книгу. Жінка у безвиході шукала допомоги там, де справді її можна було знайти. Дорчині очі були заплющені. Вродливе обличчя зберігало душевний спокій, який буває лише у дітей в обіймах матері. Вона почула, що хтось увійшов, обернулася і радісно скрикнула:

– Це ти, Ганно?!

Вони привітали одна одну, і Ганна розповіла, що їх сюди привело.

– Ви прийшли врятувати мене? – промовила Дорка зі сльозами на очах. – Нехай Бог винагоро-

дить вас за вашу турботу. Він Сам урятував мене! О, Ганно, твої молитви почуто! У той час, коли вода погрожувала затопити село, мене також спостигло випробування. Я можу про нього розповісти тільки тими словами, які ти позавчора читала: „Добрий Пастир шукав Свою овечку до-ти, доки не знайшов її“. Сьогодні, коли мені було вкрай страшно, переді мною повстали всі мої гріхи, так що я змушена була визнати: „Така грішниця не сміє сподіватися на порятунок“. Раптом почулося, як Хтось озвався до мене: „Не бійся, Я з тобою“. І відчула я, що Бог тут. Я впала на коліна і почала читати пророка Ісаю, ті розділи – п’ятдесят третій та п’ятдесят п’ятий, – які ти мені читала, і повірила, що на Голгофі Він помер і за мене теж, що Він тут і кличе мене. І я пішла до Нього, і Він насправді простив мені все-все!

– Любий наш Господь! Подякуємо ж Йому! – прошепотіла Ганна, плачучи й радіючи, і схилилася навколішки.

З оточеної водою хатини рвонулися до неба молитви подяки. Дві душі славили Бога за порятунок душі й тіла.

А що ж відбувалося в серці німого? Він сидів нерухомо, сперши голову на руки. Що відчував він? Про те відає один лише Бог.

Ну й рада ж була бабуся, коли онука повернулася. Щоправда, на ній нитки сухої не було, вона

тремтіла від холоду, але ж була жива та ще й світилася щастям! Старенька допомогла їй, мов маленькій дитині, роздягнутися, помитися і вклала її у ліжко – Ганна ледве трималася на ногах. Потім надійшли Козима з Андрієм і також пішли спати. Та перше ніж піти, мірошник, звертаючись до старенької, сказав:

– Не будіть Ганну завтра вранці, нехай відпочине. Вона попрацювала сьогодні по-християнськи.

– Так, вона справжня християнка, моя онука, моя Ганночка, – тихо шепотіла бабуся. – Ісус Христос з нею. А з нами хто?..

Розділ 5

Холодна зима проминула, прийшла весна. Настало свято Пасхи – воскресіння Христового.

На млині у пана Козими було все як і досі, проте там з'явився Дехто, Кого чужі, правду сказати, не бачили, але чию близьку присутність відчували ті, хто вірив у Нього. Вони знали, що Він сидить з ними за столом, що Він з ними в їхній роботі, що Він повсякчас дбає про них, що вони Йому не байдужі. Вкладаючись спати, вони покладали на Нього себе й усі свої турботи, а прокидаючись вранці, просили Його благословення на день, який належало прожити.

Козима теж відчував Його присутність. Він добре бачив, що щаслива віра Ганни поступово впливала на стару, на наймитів, на Андрія. І сам Козима не залишився осторонь. Він розумів, що сам сприяв цьому, коли пристав на Ганнине прохання читати всім разом Біблію вранці та ввечері. Так вже й повелося: хтось читав Писання, потім разом співали, потім Ганна молилася. Так розпочинався і так закінчувався день. Козима відчував, що забуте ним Слово Боже знов оживає в його пам'яті, в його серці.

„Нехай собі так і буде, – міркував він, – мої переконання вони поділяти не можуть, бо вони цього просто не зрозуміють. То нехай дотримуються тієї байки, що Христос воскрес. Головне, що вони виконують Його заповіді“. Він відчував, що йому самому тепер легше стало жити за заповідями Христовими, аніж раніше, коли він був сам. Засмучувало його тільки, що Андрій вже не тягнеться до нього так, як це було раніше. Хлопець вживався в Біблію. Усі інші книжки втратили в його очах будь-який сенс. А коли Козима купив Ганні всі ті книжки, що попалили її рідні, то раділа з цього не сама лише Ганна. Андрій, здавалося, зрадив більше. Він і сам купував книги, які допомагали йому краще розуміти Святе Письмо, читав їх і давав читати іншим.

Коло Ганни у лісовій Дорчиній хатинці почали збиратися жінки, щоб почитати Слово Боже.

Жінки стали вчащати до Дорки, а сама Дорка вчинила таке, що навіть Ганна здивувалася: Дорка пішла на село і, йдучи від хати до хати, сповідала людям свої гріхи і просила прощення у чоловіків, хоча це їм належало перепрошувати її та своїх дружин. При цьому Дорка казала, що Господь Ісус Христос дарував їй гріхи й замирив її з Богом і що вона хоче замиритися з людьми, аби розпочати нове життя.

Заросські чоловіки охоче навідувалися до пана Козими. Він розповідав їм про далекі краї, про сільське господарство, про різні новини. Після того лиха з повинню, яке відвернув Козима, люди ще більше заповідали його, він виріс у їхніх очах, адже всі змогли побачити, як було спотворено його луки заради їхнього порятунку. Від Ганни люди вже чули про народження звиш і заводили з паном Козимою розмови на релігійні теми. Вони визнавали, що вони грішники, але мірошник викладав їм свою думку щодо цього, наводячи місце з першого розділу книги Ісаї: „Перестаньте чинити зло, навчіться робити добро“. Однак людям видавалося за неможливе жити так, як жив Козима.

Панові Козимі вдалося чимало зробити завдяки повазі, яку йому виказували сільчани. Він припинив багаторічні сварки, що роками точилися між сусідами, дехто з чоловіків поклав край пияцтву, бійкам та лайці.

Одна селянка – мати дорослих синів – раптом

побачила саму себе наче сторонніми очима й почала плачучи просити у синів та чоловіка вибачення, що через свою лайливу вдачу псувала їм життя. Родина, здихнувши з полегшенням, радо їй все подарувала, але мати все не могла заспокоїтися. „Як я можу робити добро людям, коли завинила перед Богом. Не буде добра, якщо Бог мені не простить“, – казала невтішна жінка. І раптом вся родина побачила не тільки гріхи матері, а й свої власні. Як справжні селяни, вони вважали: не можна розпочинати нове, поки не покінчено зі старим. Козиму вони всі поважали, але тут погодитись з ним не могли, бо усвідомлювали, що гріхи їхні з ними й залишилися. От і треба щось робити, аби того тягаря позбутися, щоб не вийшло як прислів'я каже: „І радий би до раю, та гріхи тримають“.

„Може, у Біблії щось про це написано?“ – запитували вони себе. Щоб про те довідатись, почали читати Слово Боже. Читали наполегливо, бо вченість пана Козими вимагала, аби їй теж протистояла книжкова мудрість. Однак мудрість Слова Божого залишалася для них невідкритою, бо для того, аби зрозуміти пророцтво, потрібні не самі лише запал та завзятість, а щире серце та благословення Духа Святого. Бо без Божого благословення ця дивна книга Біблія залишається незрозумілою навіть для людей освічених, а от якій-небудь бабусі, яка, помолившись, покладається в

усьому на Бога, відкриваються безкраї обрії мудрості Божої та любові.

Розділ 6

Перед святом у пана Козими мазали та білили весь будинок. Роботи було чимало, проте вона швидко посувалася, і вже було видно край. Ганна розпочала прибирати. Коли вона протирала меблі, то звернула увагу на шафу в Андрієвій кімнаті. Дверці не було зачинено, і Ганна захотіла було їх причинити, однак замість того шафа розчинилася, і одяг вивалився на підлогу. Дівчина швиденько почала його збирати, аби покласти на місце, коли побачила речі, що її дуже здивували: офіцерська шинель з гарної тканини, китель та брюки. У кутку шафи вона побачила шаблю та офіцерський ремінь. Як ці речі потрапили до шафи помічника мірошника? Вона поскладала все це назад до шафи, але помітила, що з кишені шинелі щось випало. Це була візитна картка. Піднявши її, Ганна прочитала на зворотному боці: „Біля парового млина, відстань десять кроків, усе готове“.

Ганна не зрозуміла значення цих слів. Чомусь їй стало якось ніяково, і вона зраділа появі Андрія.

– Ось, – сказала вона, зачиняючи дверці шафи і подаючи йому картку, – це випало з кишені.

Андрій зблід, вихопив картку і зібгав її.

– Вибачте мені, Андрію, що я ваші речі складала, мені слід було вас покликати, коли вони випали з шафи, – вибачилася Ганна.

Він мовчки підійшов до вікна і притулився лобом до скла. Ганна продовжувала свою роботу. Коли вона закінчила, він повернувся до неї, простягнув клаптик паперу і швидко вийшов. Це була записка, написана дрібним почерком: „Не дивуйтеся, що я хвилююсь. Ви тримали у руках документ, який свідчить про те, що мої злочини записані там, нагорі. На мене подано туди велику скаргу, і ніхто не може знищити її. Я дуже хочу, аби ви зрозуміли мене. Якби я міг, я б довірився вам, але навіщо ранити ваше серце? Як би ми тоді жили під одним дахом? Я знаю, зізнанням я б полегшив собі душу, проте не можу прагнути полегшення, моя доля – страждати мовчки“.

Ганна перечитала записку кілька разів, потім довго про неї думала. Їй було шкода Андрія. Вона бачила, що його щось пригнічувало, але вона вважала, що то його німота. Ганна здогадувалась і про те, що не завжди він був німий. Тепер вона зрозуміла, що у нього була „внутрішня хвороба“, назва якої „провина“. „Ніхто не може знищити її“, писав він. Але кров Христа це може! О, як би їй хотілося, аби він зрозумів це! Як їй хотілося б втішити його. Чому він не довірився їй, чому не розповість? Хто чи що заважає йому?

Настав страсний четвер. Ганна сиділа біля греблі, влаштувавшись на уламку скелі. Під її ногами зюрчала й струменіла вода. Млин не працював, і ніщо не порушувало незайманий спокій природи.

„Завтра день смерті кращого з людей, – сказав Козима. – Слід це відзначити“. Обидва наймити пішли до церкви на перше причастя – після цього їх буде прийнято у лоно церкви. Козима хотів, аби цей день став для них святом.

„Страждання Сина Божого розпочались цієї ночі, – думала Ганна, дивлячись на осяяні місячним світлом гори. – Цей самий місяць світив колись над Єлеонською горою і Гефсиманським садом, над сплячими учнями і над Вчителем, Який самотньо молився і страждав до кривавого поту“.

Ганна так далеко полинула у своїх думках, що здригнулася, почувши чиїсь повільні кроки. Озирнувшись, вона побачила Андрія.

– Андрію! – радісно забринів її голос. Сам Бог посилав його до неї.

Андрій був сумний і видавався якимось втомлено-байдужим. Як він може бути таким? Як він не розуміє, не відчуває того, що відбулося колись під цим місяцем, цим небом, цими зорями, на цій землі? Як він не розуміє, що немає століть між сьогоденним вечором і тодішнім? Все знову відбувається у душах наших. І тане гріх від крапель крові Спасителя, як тане сніг під теплими

краплинами весняного дощу. І твої, Андрію, гріхи омиті Його кров'ю, не тримай їх при собі, не ховай у таїні свого серця, не захищай їх від цілющої крові.

Такі думки роїлися в голові Ганни, і вона, у пориві любові, віри і натхнення, заговорила про це з Андрієм. І голос її, молодий і чистий, дзвенів бодем, бо те, що було ясно й очевидно для неї, простої собі сільської дівчини, залишалось незрозумілим для Андрія.

– Прийміть через віру Ісуса Христа – ось все, чого Бог від вас чекає, – і Його рятівна жертва, Його благодать будуть з вами!

Андрій, понуривши голову, задумливо слухав Ганну. Раптом, поглянувши на неї, він заговорив мовою знаків:

– Моя провина велика, а Він мав страждати за неї...

– Андрію, але ж Він вже постраждав! Гріхи світу були занадто великі, отже, і покарання мало відповідати їм. Господь Бог не може карати двічі.

– О Ганно, не знаю, викажете ви мене чи ні, але я повинен розповісти вам про себе! Не завше я був помічником Козими, та й він не звичайний собі мірошник. Наші батьки мали на Дунаї два великих парових млина. Я закінчив вище технічне училище, склав іспити на інженера, а потім пішов добровільно до війська. Там мені невдовзі вдалося скласти іспит на офіцерський чин. Безтурботне,

легковажне життя було мені до вподоби. Я був наймолодший в родині. Сестри вже повиходили заміж, от батьки й балували мене. Я завжди мав гроші. Батько нічого для мене не шкодував. Отож я добре підходив до офіцерського товариства – ми всі були однакових поглядів, всі вільнодумці та безбожники. Між тим, мій батько судився зі своїм сусідом паном Козимою. Врешті-решт Козима програв судовий процес і дуже через це вболівав. Мене ця справа не обходила, хоча один знайомий адвокат якось сказав мені, що з Козимою поведися несправедливо. Але мені це було байдуже, адже мій батько не програв, не втратив свій маєток, отже, я міг і надалі вести забезпечений і безтурботний спосіб життя.

І от сталося, що наш полк розташувався поблизу міста, де я народився. Пам'ятаю, була осінь. Нам, офіцерам, було нудно, і ми часом вдавалися до не зовсім гречних розваг, аби згайнувати час. Нашим ватажком був мій кращий друг, Едуард. Ми дуже симпатизували один одному. Він познайомив мене з родиною одного фабриканта, з дочкою цього фабриканта він був заручений. Ми часто бували в цьому домі. Одного разу наречена Едуарда захотіла поїхати до села і запросила з собою мою сестру. Я не знаю звідки, але розійшовся поголос, наче я хочу відбити в Едуарда його наречену, а мої рідні тому сприяють. І хоча це була брехня, однак Едуард цій брехні повірив.

Він вдерся до нареченої, звинувачував її і образив так, що вона повернула йому обручку і припинила з ним будь-які стосунки. З того часу він ганьбив мене, як тільки міг, і одного разу зробив це у моїй присутності та ще й у товаристві. Я тоді не знав Христа і Його заповіді прощати своїм ворогам. Я дуже зважав на свою офіцерську гідність і, не бажаючи більше зносити образи, викликав його на дуель. Він прийняв виклик. Усі спроби друзів помирити нас були марними. Місцем для дуелі ми обрали млин Козими. О, якби хтось прийшов тієї ночі і сказав: „Сьогодні тебе зганьбили, але ти невинний. А взавтра твої руки будуть заплямовані братньою кров'ю!“ Проте ніхто мене не застеріг, і я пішов. На світанку з'явилися наші секунданти, лікар і, нарешті, прийшов Едуард. Коли ми стояли з наведеними пістолами, у мене промайнула думка, що переді мною мій найкращий друг і що підстава для поединку дуже незначна. В мені прокинулося сумління. Секунданти зробили ще одну спробу помирити нас. Мені здавалося, що я повинен простити, але Едуард подивився на мене і сказав: „Миру між нами бути не може. Я не візьму назад своїх слів, нехай вирішує зброя“. І зброя вирішила. Ми вистрелили одночасно і влучили. Його, смертельно пораненого, відвезли до міста. Пан Козима заручився словом моїх друзів, що вони нікому не скажуть, хто сховав мене. Більше півроку я, тяжко хворий,

пролежав у Козими. Тимчасом він продав свого млина, заарендував іншого, подалі від тих місць, і взяв мене з собою. Коли я одужав, він переїхав в інший кінець країни і знову взяв мене з собою, але тепер вже під чужим ім'ям, як свого помічника. Я навчився від нього, що значить цінувати життя. Щоправда, він ніколи не говорив мені про смерть Едуарда, але я вивів це з його намагання обходити цю тему. Я знав, що тільки-но мене знайдуть, як я опинюся у суді, буду позбавлений не тільки свого офіцерського звання, але й волі. Для світу і людей я помер. Мої рідні давно вже оплакали мене. Великим полегшенням стала для мене щоденна важка праця. Втома дозволяла мені хоч на деякий час забути про скоєний мною злочин. Через хворобу я втратив здатність розмовляти, і я часто думаю, а як би я зміг жити серед людей з цією каїновою ознакою? Козима переконав мене, що людина, якщо вона перестає грішити і починає нове життя, то тим виправдовується перед Богом. Я просив свого благодійника відпустити мене, хотів, щоб мене засудили, бо сподівався, що ув'язнення принесе мені полегшення. Марно. Він доводив мені, що кожний день, проведений в ув'язненні, є втраченим днем. Казав, що через позбавлення мене волі тому, що відбулося, не зарадиш. І я був змушений погодитися з ним.

Але тут з'явилися ви і принесли з собою Книгу книг. З неї я пізнав Бога і весь тягар мого гріха.

„Вбивця не отримає життя вічного“ – так там написано. І ще: „Якщо гріхи ваші будуть мов червоне, – зроблю білим, як сніг“, і ще: „До Мене зверніться з усіх країв землі!“ І тепер вчення Козими захиталося. Воно гарне для нього – чесноі людини, але не для мене – вбивці. Кинути зло і чинити добро – цього замало. Минуле має бути знищеним, згашеним, інакше миру в душі не буде.

Втомлені руки, якими Андрій розмовляв, безсило впали, його голова схилилася, з очей текли сльози. Ганна плакала разом з ним. Раптом, наче змовившись, вони поглянули одне на одного.

– Ви плачете, бо засуджуєте мене? – запитав він.

– Ні, мені боляче за вас, Андрію. Як мені засуджувати вас, коли Ісус Христос вас вже простив і обмив Своєю кров'ю? Це ж Він говорить: „Розвію беззаконня твої, наче туман, і гріхи твої, наче хмари. Звернись до Мене, бо Я викупив тебе“. Андрію, ви ще сьогодні можете прийняти Христа через віру. Бог Отець попустив статися стражданням Ісуса Христа у Гефсиманському саді, Його розп'яттю через те, що ви вбили, – сказала дівчина.

Андрій встав, вклонився дівчині і пішов.

Тепер Ганна зрозуміла, звідки у Андрія це гречне поводження. Їй завжди видавалося, що він надто шляхетний як для помічника мірошника. Бідолашний Андрій! Він також був у вигнанні. Але Той, Хто дозволив це вигнання, Він Сам прий-

шов сюди, хоча Його тут ще не знали. Дівчина стала на коліна і в палкій молитві просила Ісуса Христа, щоб Він відкрився цьому бідному грішникові, аби той скоріше зрозумів істину слів: „Я заспокою вас“. „Я вірю, що Ти, Господи, почувеш мене“, – цими словами вона закінчила свою молитву і підвелася з землі.

– Я вважаю, що час іти спочивати, – почувся голос Козими.

Ганна, від несподіванки злякавшись, слухняно відповіла:

– Я вже йду.

– На добраніч, – промовив Козима і пішов.

Розділ 7

Настав ранок страсної п'ятниці. Легенький туман висів над горами й полониною. Величний дзвін церковного дзвона нагадував людям, що святий, чистий Божий і Людський Син, Ісус з Назарета, помер за їхні гріхи.

Біля своєї хатинки стояла Дорка і дивилась на дивний і чудовий світ Божий. Вона зібралася йти до церкви і тепер чекала на Ганну. З думки у неї не йшли слова, які вона прочитала сьогодні: „І схопили Ісуса, і повели“. В її уяві поставала картина Його страждань. Ось натовп на дорозі, все-

редині – двоє розбійників несли важкі хрести. Попереду них – Ісус, у вінку з терену, зі Своїм хрестом на знесилених плечах. Дорка бачила кров, що текла по Його обличчю, а люди не звертали на Нього уваги. Страждалець впав, змучений, під Своєю важкою ношою. З Нього сміялися. Це все сталося у п'ятницю. Добре, що люди шанують цей день і хоча б у цей день згадують, за яку ціну куплено їхнє спасіння. Дорці здавалося, що вона була там, коли Його прибивали до хреста, на якому Він мав страждати. Вона затулила руками обличчя і гірко заплакала.

– Що сталося, Дорко, чого ти плачеш? – почувся десь близько голос.

– Це я так, тітонько. А ви до мене?

– Так, хотіла запитати в тебе, чи не пошиєш до неділі сорочку моїй невістці?

– Авжеш, пошию. А чому ви така сумна?

– А ти чого плачеш? – спитала жінка.

– Та хіба ви не знаєте, який сьогодні день?

– Звичайно, що знаю.

– То, може, забули, що Христос страждав за нас і помер?

– Ой, Дорко, ніяк мені не збагнути, чому Він мав померти і що мені від того?

– І я раніше не знала, а тепер знаю, що грішниця я і що навіки б загинула, якби Він не вмер замість мене за мої гріхи. Це так, як, скажімо, когось у нашому селі засудили б до страти, а інший

прийшов би й став замість нього під шибеницю. Розумієте? Ісус Христос спокутував гріхи наші, поніс покарання, і завдяки Йому Отець Небесний простив нас. Сина Свого не пожалів, щоб мене врятувати. І врятував.

– Чи це правда, Дорко? Ти це напевне знаєш? Віриш? Відчуваєш? – допитувалася жінка.

– Так, вірю, що кров Христова очистила мене від усіх гріхів.

– А Козима так вчить чоловіків: покиньте коїти зло, навчіться чинити добро.

– Ні, ні, це не так. Я кинула коїти зло, а чинити добро була неспроможна через своє минуле. Мене так пригнічували мої гріхи, що я була хвора. А яка користь казати хворому: „Не хворій, йди та працюй?“ Ні, хворий потребує на лікаря, на ліки, а грішник має потребу у Спасителі, і тільки кров Христова може зцілити нас від гріхів наших. Краще сказати я, тітонько, не можу. Але якщо ви станете на коліна і скажете: „Господи Ісусе, прийми мене з милості і даруй мені гріхи мої“ – Він неодмінно це зробить. „Якщо сповідаємось у гріхах наших, то Він, будучи вірним і праведним, дарує нам гріхи наші й очистить від будь-якої неправди“. А ось і Ганна! Ми йдемо до церкви. Ви не підете, тітонько? – спитала Дорка.

– Ні, але мої всі збиралися піти. А я ніколи у церкві того не чула, що почувала від тебе, Дорко. До побачення.

„Хворому потрібен лікар, а грішному – Спаситель, – повторювала про себе жінка, йдучи додому. – Виходить, для того, щоб людина могла робити добро, треба, щоб за зроблене нею раніше зло було сплачено, щоб борг було повернено. Ісус Христос Своєю кров'ю на Голгофі сплатив і мої борги, а я все ще не попросила Його дарувати мені мої гріхи і не покалася. Але я зроблю це тільки-но прийду додому“.

Вдома нікого не було. Вона була сама з Богом і наблизилась до Нього. А як Ісус Христос всіх винних кличе до Себе і нікого не жене, то Він прийняв і її.

Коли чоловік і діти повернулися з церкви, стіл було накрито і мати щиро привітала всіх.

– Ой, мамо, та що це з вами? – вихопилося у здивованої невістки.

– Серце моє пригнічував страшний тягар, але Син Божий зняв його, і тепер я знаю, що ми сьогодні святкуємо. Агнець Божий, Який взяв на Себе гріхи світу, взяв і мій тягар на Себе.

Її рідні не зрозуміли тих слів, бо не знали, що Ісус помер і за них, аби дати їм вічне блаженство. Не знали вони і не могли зрозуміти, що мученицька смерть безневинного Сина Божого була жертвою, зробленою один раз і за всіх людей на всі часи.

Тимчасом повернулися з церкви і мешканці млина, і Дорка прийшла разом з ними. Усі зібра-

лися, однак кожен думав про своє. Дорка ще в церкві помітила, що Ганна була на чомусь дуже зосереджена і весь час молилася. „Мабуть, на млині щось сталося, про що не можна говорити“, – подумала Дорка і поквапилась піти.

Зранку щось сталося поміж мірошником та його помічником. Після сніданку вони разом пішли на прогулянку. Коли повернулися, то Андрій видався сумним і зажуреним, а Козима, було видно, сердився на нього. Вони обидва не зауважили, що при їхній розмові в лісі був свідок. Старший з наймитів різав пруття і чув, як мірошник сказав:

– Мене дивує, що ти так злегковажив, що виказав дівчині те, що ми до цих пір так ретельно приховували.

Андрій щось відповів на це.

– Тягар, тягар, – сердито повторив Козима. – Легше тобі тепер? Якщо ми поклали на себе той тягар, то тепер мусимо його нести.

Андрій заперечливо похитав головою:

– Я не міг вже його нести!

– Ось воно що! Ну, як ти свого слова не дотримав, то й мені можна своє порушити. Після Пасхи напишу твоєму батькові, нехай забере тебе звідси. Я намагався урятувати тебе і повернути суспільству корисну людину. Але з боягуза ніколи не вийде людини, – сказав Козима.

Андрій нічого на те не відповів. Він сів на повалене дерево і затулив обличчя руками. А коли

Козима, не дивлячись на нього, пішов, Андрій став на коліна і так гірко заривав, що у наймита теж сльози покотилися з очей. Але чому Козима хотів відіслати Андрія? Адже той такий роботящий та слухняний...

Наймит поділився почутим з товаришем, потім розповів Ганні, що мірошник сердитий на Андрія і що Андрій плакав.

За обідом Козима розмовляв з усіма і поводився як завжди, але всі відчували зніяковілість, окрім бабусі, яка ні про що не здогадувалась. Після обіду мірошник пішов до себе і зачинився в кімнаті. Бабуся з наймитами пішла до церкви. Андрій з Біблією у руках попрямував до лісу. Ганна прибрала зі столу і хотіла теж почитати й помолитись, але не могла. Її мучило, що Козима гнівався на Андрія. Можливо, Козима боявся, що вона їх викаже? Якщо він відішле Андрія, той потрапить до рук властей, до в'язниці, і вона буде тому винна. Цього не повинно статися. Андрію була потрібна охорона Козими, адже він був у вигнанні і значно гіршому, ніж вона. Світ відчинений перед нею, їй не загрожувала неволя. Вона повинна піти до Козими і свято йому пообіцяти, що ніколи в житті вона не викаже Андрія. А щоб її присутність не нагадувала про цю справу, то не Андрій, а вона має покинути млин. Тоді у стосунках Козими й Андрія все знову буде гаразд. Коли вона дійшла такого висновку, у неї виникло питання: „А куди я піду? Світ

великий, та куди мені подітися у цьому світі? До кого йти? Що ж, – вирішила вона, – піду туди, куди Господь пошле. Досі Він дбав про мене – не покине й тепер. Через багато страждань належить нам увійти до царства“. Ганна помолилася, витерла сльози і постукала у двері до Козими.

Мірошник сидів коло столу, перед ним був аркуш паперу й перо, але він не писав.

– Вибачте, що потурбувала, – вибачилася Ганна. – Я зайшла попитати, чому ви гніваєтесь на Андрія і на мене?

– Хто тобі сказав, що я гніваюсь? – спитав Козима.

– Я бачу, що ви невдоволені, але я люблю правду і боюся, що Андрій може несправедливо постраждати. Отже, дозвольте мені все пояснити.

І вона розповіла про все, що сталося під час прибирання кімнати – про офіцерську форму та візитну картку. Потім переказала розмову з Андрієм і про те, що сказав наймит. Коли вона закінчила, у кімнаті запанувала тиша.

– Пане Козима, ви стільки зробили для Андрія! Його батько був тим ворогом, до якого ви виказали милість, рятуючи його сина. Ви хотіли уподібнитися Христу і пожертвували своїм становищем у суспільстві. О, не відштовхуйте Андрія від себе тільки через те, що у скрутну хвилину він довірився мені. Даю вам слово – Бог мені свідок, – що я ніколи і словом не прохоплюся про цю справу.

Вибайте Андрія, ставтеся до нього як і колись. Він любить і поважає вас. Йому тут значно краще, аніж вдома, серед рідних, які його ніколи не зрозуміють.

– Ганно, ти не знаєш Андрія, – заперечив Козима, – він вже не зможе жити з нами, як жив досі. Бачачи тебе, він тепер завжди буде почувати себе тим офіцером, яким він був.

Ганна почервоніла, потім зблідла.

– З цим я згодна, пане Козима. Не тільки йому, але й вам тепер нелегко буде бачити мене. Але це скоро зміниться. Ви пригріли у себе під дахом двох вигнанців, але тепер ми вдвох не можемо тут залишатися. Один з нас повинен піти. Будь ласка, вибайте Андрієві, не пишіть до його батька. Після свят я піду з вашого дому. Якби я залишилась, це було б невдячністю за все те добре, що ви для мене зробили. Я не хочу руйнувати вашу дружбу з Андрієм і розлучати вас.

– І куди ти підеш, Ганно? Додому? – Козима дивився на неї стривожено. В її очах блищали сльози.

– Додому? Ви ж знаєте, пане Козима, що додому я не можу повернутися. Але світ – великий. Сьогодні я ще не знаю, куди піду. Та головне зараз не це, головне, щоб ви простили Андрію і не писали його батькові.

Козима почав ходити взад і вперед по кімнаті, відтак сказав:

– Я багато чим пожертвував заради Андрія і не шкодую за цим. Але приносити тебе у жертву і виганяти з дому я не можу. Я знаю, ти до цього готова. Але я змушений тепер відкрити тобі всю правду. Мене не обходить людська думка щодо моєї поведінки, але я не хочу, аби ти вважала мене жорстоким і несхожим на Христа. Я вірю, що ти будеш мовчати і не викажеш мене. Я люблю Андрія як брата і через це мовчав і чекав. Андрію не загрожує в'язниця. Справа у тому, що Едуард живий і вже одружений зі своєю колишньою нареченою...

– Пане Козима! Ви знаєте про це і мовчите? Подивіться ж, як страждає Андрій!

– Зачекай, дозволь мені все пояснити. Так, він страждає, і якщо він залишиться тут, то його стан не зміниться. Але він не вбивця, він вільний від будь-якого звинувачення. Гроші багато що можуть зробити, вони засліпили очі й місцевим можновладцям. Я взяв до себе молоду людину, яка через поранення у голову втратила мову і була близька до божевілля. Тільки повна зміна способу життя і фізична праця могли врятувати Андрія від цього. Я з радістю спостерігав, як цей зніжений парубок, живучи з нами, стає дужчим, мужніє. Лікарі були тієї думки, що через нервове потрясіння до нього може повернутися здатність говорити. Але спочатку він мав так зміцніти фізично, щоб без будь-якої шкоди витримати це

потрясіння. І я вирішив нічого йому не говорити, поки він не буде спроможний витримати зустріч з Едуардом. Я був переконаний, що ця зустріч поверне йому мову. Те, що він не стримав свого слова і проговорився, розсердило мене, бо він шукає собі зайві вболівання, які шкодять його здоров'ю. Для його ж користі я змушений вирядити його до батька, який про все знає. Отже, Ганно, тепер ти про все знаєш і бачиш, що я не гніваюсь на Андрія.

– Ой, так це ж чудово! Я судила, не знаючи. Але те, що ви розповіли, воно ж просто чудово! Господь поверне йому мову і здоров'я. І ви врятували його, ви – знаряддя у руках Божих. Не бійтеся залишити Андрія тут. Ми подбаємо про нього, щоб поменшити йому страждання. Але чому я кажу „ми“? Наш Спаситель всемогутній, Він помилує Андрія. Він дасть йому мир, а потім – велику радість... Пане Козима, Андрій, певно, вже чекає на нас. Скажіть йому, що простили і нічого не напишете. Ви зробите це, так?

Ганна вхопила мірошника за руки і щасливими очима дивилася в його очі.

– Добре, – сказав він, посміхаючись, – але за однієї умови: ти нікуди не поїдеш і нічого нікому не скажеш.

– Так, Господь мені в тому допоможе. Дякую нехай Господь віддячить вам.

Ганна пішла до лісової хатинки, там зібралися

жінки. Вони співали, молилися, і Ганна, щаслива, просиділа з ними до пізнього вечора.

Ганна знала п'ять врятованих Господом душ, але була й шоста, над якою Господу довелося довго трудитися, поки ця душа впевнилася в Його прощаючій любові. Багато сліз пролила вона, поки змогла сказати: „Я вірю, що Ти врятував мене. Роби зі мною, що Тобі завгодно! Живий чи мертвий, я навіки Твій“.

Вже сутеніло, коли Андрій зайшов у дім. Козими не було. Андрій сів до столу, взяв аркуш паперу і почав писати:

„Любий мій благодійнику!

По-перше, прийми мою щиру подяку за те, що колись врятував мені життя. Тільки сьогодні я зрозумів справжню цьому ціну. Так, сьогодні, коли з п'ятьма виборсався до чудового світла, від смерті потрапив до життя. Христос відкрив мені Свою правду і прийняв мене. Я вірю, що Він справді воскрес, живе і прощає гріхи. І мою тяжку провину Він простив. Я прийшов до Нього, як той розбійник на хресті, і був Ним прийнятий. Я є і на все життя залишуся вбивцею Едуарда, але цей гріх знищено перед Богом смертю Ісуса Христа на Голгофі. Іншими є справи з людьми.

Ти назвав мене боягузом, через те що я розповів Ганні про свій злочин. Але це не було боя-

гузством. Боягузство те, що я не віддався до рук правосуддя. Однак святий і благий Бог і це спрямував до мого спасіння. Якби не було цієї затримки, я б не зустрівся з Ганною і не прийшов до Христа. Тепер Господь дістався Своєї мети щодо мене, і я йду. Будь ласка, не пиши батькові по пошті, я сам передам йому листа. І тоді я стану перед судом, аби з радістю понести заслужену кару. Вона не переважить моєї страшної провини. О, який милостивий Бог, що простив мені таку провину! Лише тепер я починаю розуміти, чому моему улюбленому Спасителеві довелося стільки страждати. Тільки Його свята, чиста, безневинна кров могла змити з мене цей гріх. Едуарда я неспроможний воскресити, але я вірю Писанню: „Коли збільшився гріх, тоді помножилася благодать“. Дозволь мені свята провести в твоєму домі, в якому я побачив стільки доброго і навіть досяг найвищого блага. Це мій перший Великдень – Воскресіння. Яка жалість, що я німий! Як важко мовчати, коли серце співає і прагне звеличувати Господа, мого розіп'ятого Спасителя. Але не довічно я буду німий...“

Далі писати Андрій не міг. Радість і скорбота охопили його. Він впав на коліна, і, хоча вуста його мовчали, серце його вперше попросило: „Господи Ісусе, якщо Ти виказав мені таку милість, відкрий мої вуста, аби я міг свідчити про Твою благодать! Амінь“.

Розділ 8

Проминуло два тижні. Природа вдяглася у своє найкраще вбрання. Заросся виглядало наче сад. Всі кущі і дерева навколо млина буйно квітували. Пташиний спів лунав звідусюди. І на млині настрій у всіх був такий, наче весна увійшла у кожне серце. Козима, хоча й мало говорив, але був у піднесенні через внутрішнє сподівання на щось гарне. Бабуся казала жінкам, що пан Козима помолодшав. Андрія ж тепер ніхто не бачив сумним. Іноді очі його сяяли таким світлом, що здавалося, що й уста його от-от заспівають. За останні два тижні все його ество змінилося, наче хтось влив у нього силу й здоров'я. Бліде і схудле обличчя порозовішало. „Звідки в нього стільки книжок, які він роздає людям?“ – дивувалися селяни. У деякі оселі він приносив навіть Біблії і Нові Заповіти.

Ганна теж наче розквітла. Її лагідні очі сяяли. Вона посміхалася, для кожного мала добре слово. Немов сонечко, вона зігрівала всіх, хто зустрічався з нею. Але іноді вона, задумлива, стояла біля греблі. Їй було важко жити з Андрієм під одним дахом, знати, що від нього приховується те, що могло б зробити його щасливим. Тільки погляд Козими, звернений до неї, наче нагадував: „Я покладаюся на тебе“ і надавав сили мовчати. Крім того, Ганну мучило й інше. Козима заперечував воскресіння Христа і вважав себе безгрішним. Він намага-

вся жити бездоганно, і, справді, ніхто не міг йому щось закинути. Ганна вболівала, аби його переконання не захопили і її і не похитнули її біблійну віру. Поведінка Козими наче виголошувала: „Те, у що ти віриш, добре для тебе, а мої переконання гарні як для мене, і я їх дотримуватимусь“. Але ж Христос сказав Никодимові: „Хто не народиться згори, той не зможе побачити Царства Божого“. Козима, звичайно, був гарною людиною, і все ж Бог може залишити його, незважаючи на його жертвоне життя, без винагороди, засудивши разом з найогиднішими злочинцями. І це тому, що він не вірить в Ісуса Христа як Сина Божого і в Його воскресіння. Адже Ісус говорить, що той, хто вірить в Нього, не судитиметься, а невіруючий в ім'я Єдинородного Сина Божого вже засуджений. Ці думки спонукали Ганну молитися. Вдень і вночі вона просила Господа про милість до цієї гідної людини, яка, на жаль, не знала Бога.

Розділ 9

Була неділя. Біля греблі стояли Андрій з Козимою. У Андрія в руках була книжка, яку він збирався почитати в лісі. Раптом вони побачили Ганну.

– Ти куди, Ганно? – гукнув до неї Козима.

– Я вас шукаю, – відповіла дівчина. – Ось лист. Прочитайте його, будь ласка.

Андрій не хотів заважати і пішов до лісу. Козима взяв листа і прочитав його. У листі йшлося про Ганну:

„Листи від Ганни стають все гіршими. Вона не виправляється, а ви пишете про неї, як про ангела. Та й що люди, серед яких ми живемо, подумують про нас, що ми так довго дозволяємо їй жити у вас? Щоправда, додому їй не можна. Я не хочу, щоб вона була тут, бо хочу жити у злагоді з чоловіком. Але я знайшла для неї гарне місце в Будапешті, у однієї багатой єврейки. Вона згодна найняти її. Обіцяє платити десять гульденів щомісяця. Нехай Ганна збирається та їде до Будапешта. Гроші, які дала їй нова пані на дорогу, ми вже послали“.

Прочитавши листа, Козима хотів було зім'яти його й кинути, однак втримався і подивився на Ганну.

– Я прийшла сказати вам, що мені потрібно їхати...

– І ти хочеш поїхати, Ганно?

– Я не маю можливості залишатися, адже бабуся не має в мені нагальної потреби. Отже, причини, щоб залишитися, немає. „Виправитись“ я тут не можу – це правда, – сказала вона, посміхнувшись після останніх слів.

– Та чи хочеться тобі їхати на нове місце? – повторив своє запитання Козима.

— Як звикну до думки, що повинна залишити це гарне місце і добрих людей і друзів, тоді Спаситель і дасть мені бажання поїхати. Адже це не має значення, кому служити — християнам чи євреям. Я готова йти туди, куди Господь на-каже.

— А як же твої зайняття з жінками?

— Зайняття? Я не знаю, про які зайняття ви говорите.

Він посміхнувся:

— Он як? А хто сплячі душі пробуджував? Хто їм допомагав пізнати Христа?

— Це Бог Сам робив. А якщо я коли й могла Йому в тому прислужитися, то служіння моє було мізерним. Щоправда, я думала оселитися у Дорки. Вона б гаптувала, а я б шила, і нам вистачило б на харчування. А ще ми могли б разом виховувати сиріт, яких вона прийняла. Гарно все було сплановане, але виходить інакше.

Наче хмара лягла на обличчя Козими. Він хотів щось сказати, але почувся стукіт коліс екіпажу, що наближався до них, здіймаючи хмару куряви. Екіпаж у селі — рідкісне явище. Мірошник вдивився і схопив Ганну за руку.

— До нас гості! — вигукнув він, ледве опанувавши хвилювання. — Про твої справи поговоримо пізніше, а поки що не пиши додому. Хто знає, може статися, ти тут будеш потрібна.

Екіпаж зупинився біля млина. З нього зіскочив

стрункий молодий панич, інший пан, вже сивий, вийшов другим. Серце Ганни завмерло – вона зрозуміла, що це батько Андрія і оплакуваний ним його друг Едуард. Ганна розгубилася. Що робити? Покликати Андрія чи, навпаки, затримати його? Від цієї зустрічі залежало так багато.

Хвилюючись, Ганна не спостерігла, як Козима, привітавши гостей, провів їх через бокові двері до млина. Коли вона опам'яталася, у дворі вже нікого не було. Вона знала всі улюблені місця Андрія і тепер відчувала одне нестримне бажання – знайти його, аби перед цим несподіваним для нього побаченням ще раз помолитися. Під впливом цього бажання вона кинулася до лісу. Андрій читав книгу. Яким гарним був Андрій!.. Ганна завмерла: його батько з Едуардом тут, а він нічого не знає. Тільки вона подумала, яким би чином привести його на млин, як він побачив її, підвівся і поспішив їй назустріч.

– Я шукала вас, Андрію. Я хотіла б ще раз помолитися, подякувати Богові за всі блага, які Він дарував нам, і віддати все у Його руки, знаючи, що любов Його неминуща.

Він, ні про що не запитуючи і не дивуючись, погодився. Вони схилили коліна. Ганна молилася за обох, як вона вже не раз робила це з часів Великодня. Відтак вони підвелися й пішли додому. Вона йшла попереду. Аби він не дивувався з її хвилювання, вона зупинилася і дала йому листа

від своїх. Він, здавалося, хотів спочатку відмовитись, але потім прочитав.

„Ми обоє підемо у неволю, – пояснив він знаками. – Ви з цих лісів у кам'яний мішок міста, а я туди, де мені вже давно належить бути. Дякую вам за вашу молитву! Вона нагадала мені, що Ісус завжди добрий до нас, навіть тоді, коли веде нас важкими шляхами“.

Раптом почулися кроки. Андрій з Ганною подивилися туди, звідки долинули звуки. І тут Андрій, наче вражений, похитнувся і простягнув руки до батька, який з'явився поміж дерев.

– Андрію, поглянь, який гість до тебе! – гукнув Козима, якого Ганна помітила тільки зараз. Здавалося, що Андрій зомліє і впаде в обійми батька, але він зробив ще два кроки і подивився вбік, на кущі. Незрозумілий вигук вихопився з його грудей. Кущі розсунулися, і з них вийшла ще одна людина.

– Отмаре, це я! Невже ти не впізнаєш мене? – пролунав дзвінкий молодий голос.

Обличчя Андрія зблідло.

– Едуарде! – вихопилося з його, досі німих, вуст.

Очі його заплющились, голова похилилась, і якби не Козима, Андрій впав би на землю. Але люблячі руки підхопили його і обережно поклали на м'яку траву.

– Отмаре, сину мій, поглянь на мене, – плакав батько.

– Отмаре, друже, – кликав друг.

Осторонь стояла Ганна, дивлячись на непри-
томного Андрія. Звівши очі на Козиму, вона
злякалася виразу його обличчя. З Андрієм було
погано, гірше, ніж звичайна млосність. О, якщо
Андрій помре, то він вважатиме себе винним у
його смерті. Ні, тільки не це! Вся радість Ганни
зникла. Вона підбігла до Козими, поклала руку
йому на плече і сказала:

– Віднесіть його додому, там ми повернемо йо-
го до пам'яті.

Козима схопився за її пропозицію, як за єди-
ний спосіб порятунку. Прибулі дивились на неї,
але ніхто не запитував, що вона тут робить. При-
сутні підкорилися їй. Добре, що до млина було
близько.

Розділ 10

До вечора всі в Зароссі вже знали, що до Анд-
рія приїхали гості – батько з товаришем – і що це
так схвилювало Андрія, що він втратив свідо-
мість. Друг негайно поїхав по лікаря. На щастя,
лікаря він зустрів по дорозі. Коли вони приїхали
на млин, Андрій ще не прийшов до пам'яті, але
був живий. Здавалося, життя згасає в ньому. Ган-
на страждала разом з усіма.

– Отмаре, сину мій єдиний! Прости свого нещасного батька! Навіщо я погодився вчинити так з тобою! Так, ти заговорив, але якою ціною! Що я робитиму, якщо ти помреш?!

– Він не повинен вмерти, пане – насмілилась втрутитись Ганна.

Але старий обірвав її:

– А хто його поверне до життя?

– Бог, Ісус Христос, в Якого він тепер вірить. Я молюся, пане, і вірю, що Він врятує вашого сина.

– Моліться, благаю вас, моліться! – ридав батько.

Коли людина безсила, вона відчуває, що є Хтось, вищий за неї, Хто все може. Але люди забувають про Бога, а потім не знають, як до Нього наблизитись. У них немає довіри до Нього. Через те вони у важкі хвилини раді присутності людини, яка має вільний доступ до Бога. І коли Ганна від усього серця молилася за Андрія, його батька, який досі ніколи ще не чув такої подитячому щирої молитви, торкнувся промінь надії.

А що відчував Козима? Він не схилився на коліна і не молився. До кого мав би він звертатись? До великого Страждальця, Який помер через Своє вчення і Якого поховали? Ганна кликала на допомогу живого, воскреслого Христа, і, дивна річ, в серці Козими щось відгукнулося. „О, якби він ожив, якби Ганна виявилася правою! Якщо цю молитву буде почуто, значить, Ти, Ісусе, живий!“

Прийшов лікар. Дорогою він довідався про те,

що сталося. Він вислухав пояснення Козими і схвалив його дії.

– Ви несправедливо нарікаєте на пана Козиму, – сказав лікар батькові Андрія. – До вашого сина повернулася здатність говорити. А що потрясіння виявилось надто сильним для нього, то у таких випадках будь-яке дозування неможливе. У таких випадках завжди є ризик – одужання або смерть.

Потім він подивився на хворого і сказав:

– Потрясіння велике, але він молодий і, будемо сподіватися, одужає. Але, панове, ви повинні піти звідси. Особливо це стосується вас, пане Едуарде. Хворому поки що не слід вас бачити. Це може його вбити.

– Але я не залишу свого сина тут! – вигукнув батько. – Пане лікарю, прошу вас, допоможіть мені перевезти його додому!

– Про це не можна зараз і мріяти. Вашому синові краще залишатися тут, у звичайному оточенні. Пан Едуард поїде зі мною по ліки. Хтось має бути коло хворого. Але хто?

– Я, – визвалася Ганна. – Будь ласка, дозвольте мені. Я виконаю всі ваші настанови.

Лікар подивився на неї оцінюючим поглядом. Відтак дав їй точні вказівки щодо хворого і догляду за ним.

Коли всі пішли, Ганна залишилася наодинці зі своїм другом. Раптом повернувся лікар.

– Скажіть, панно, ви родичка хворого чи пана Козими?

– Ні, я не родичка ні тому, ні другому. Моя бабуся – економка у пана Козими, а я гостюю у неї, – пояснила Ганна.

– Отже, я можу сказати вам правду? Надії мало, що молодий чоловік виживе, однак, навіть якщо і буде жити, то нормально мислити й розмовляти навряд чи зможе. Смерть була б виходом для нього. Але ходіть за ним дбайливо. Панові Козимі буде легше, якщо він знатиме, що все належне було зроблено. Завтра я приведу ще двох лікарів. Хоча це й марне, але, знаєте, необхідно всіх заспокоїти. Я кажу вам все це, аби ви були готові до найгіршого.

Бідна Ганна! Хто змалює її горе? Вона сиділа біля ліжка хворого, змінювала компреси... Серце Андрія важко билосся. Здавалося, ніби воно хоче зруйнувати свою в'язницю і дати змогу душі випорхнути, щоб піднятися до Бога. Дівчина уявила собі горе батька і відчай Козими. „О Господи, навіщо Ти дозволив таке? – думала Ганна. – Чому Ти не посприяв Козимі, адже його наміри були такими шляхетними й добрими? Він багато чим пожертвував, а тепер ще й буде винним у цьому лихові“.

Ганні пригадався вираз радості, що світився на обличчі Козими останніми днями. Він був твердо переконаний, що його жертва не виявиться мар-

ною. Певно, посмішка вже ніколи не осяє його обличчя! Радість піде від пана Козими разом з життям Андрія. Ганні стало так страшно й боляче, що вона, задихаючись, кинулася до вікна й відчинила його. Звівши очі до неба, вона прошепотіла: „Зведу очі мої до гір, звідки прийде мені допомога. Допомога мені від Господа, Який створив небо і землю. Не дасть Він похитнутися нозі твоїй; не задрімає Той, що тебе охороняє... Господь – охоронець твій; Господь – затишок твій, що праворуч від тебе... Господь збереже тебе від будь-якого лиха; збереже душу твою Господь“. І цей Господь безсилий запобігти цьому лихові?! Ганна випросталася: „Хто стверджує, що молитву мою не почуто? Хіба правда на боці лікаря? Якщо люди безсилі врятувати людину, то це не означає, що й Він, Хто створив небо і землю, і Андрія, не спроможний цього зробити. Він, Бог, дає людині слух і мову, Він дає розум. О, Він доведе це, і ми ще будемо Його славити й дякувати Йому“. Ганна повернулася до хворого, аби дати йому ліки. Потім почала тихенько співати той самий псалом. Коли вона скінчила спів, серце її мало не зупинилося: з вуст Андрія почулося тихе, але ясне „амінь“. О, яке це чудове „амінь“ було на її молитву! Не тільки мова, але й розум повернулися до хворого. Він розумів, що вона співала, і відгукнувся на її слова.

Очі його залишалися заплющеними. Він глибоко зітхнув, потім, певно, заснув знову. Дівчина

заколисала його своїм співом. Тепер серце її без слів склало щиру молитву подяки Спасителеві. Потому вона вийшла. У сусідній кімнаті нікого не було. Бабуся з заплаканими очима клопоталася у кухні. На запитання, де пани, бабуся відповіла, що у вітальні.

Коли Ганна увійшла до них, чоловіки повернулися до неї і зблідли, чекаючи поганої новини. Але Ганна відповіла, що вони можуть піти поглянути на Андрія, він тільки-но заснув.

– Я співала псалом, і коли скінчила співати, Андрій сказав: „Амінь“. Ходімо, – звернулася вона до Андрієвого батька, – подякуємо Богові за Його велику любов. До вашого сина повернулася здатність розмовляти, і розум його не пошкоджено. Я вірю у живого Христа, Він допоможе йому.

Їй дозволили висловитись, бо обидва наче скам'яніли. Однак, опанувавши себе, вони вийшли, аби на власні очі переконатися, що Андрій дійсно спав. Було видно, що стан його покращав. Біля ліжка батько хворого впав навколішки і міцно потиснув Ганні руку:

– Я не можу молитися, не можу дякувати. Моліться й дякуйте ви. О, моліться, щоб Бог залишив його у живих!

І раптом Ганна почула, як Андрій прошепотів: „Так, Ганно, дякуй і молися“.

Розділ 11

Мірошник навіть і не підозрював, наскільки правим він виявиться, коли умовляв Ганну залишитися, кажучи, що вона буде тут ще потрібна. І як вона була потрібна!

Вже давно повернули гроші, що їх вислала мати Ганни на дорогу, і сам Козима написав листа, пояснюючи, чому він затримав Ганну. „Від присутності цієї дівчини залежить життя нашого хворого – так сказав лікар. Вона для нас справжній скарб“.

Лише через два тижні батькові дозволили навістити Андрія. Хто знає, чим би це скінчилося, якби не Ганна. Всі були раді, коли побачили, що Андрій забув про страшні події в лісі. Він повірив лікареві, що мова повернулася до нього під час хвороби. Через що сталася ця хвороба, він не питав. Він навіть не знав, як повинен був дякувати Богові за повернення здатності говорити!

Батько сказав Андрієві, що його викликали телеграмою до нього, хворого, і що, приїхавши, він не питався про подробиці, бо Ганна обіцяла розповісти про все потім, коли Андрій одужає.

– Тепер, коли я можу говорити, я розповідати-му про дивні діла Божі! – радів Андрій.

Батько Андрія якось дивно поглянув на сина: якби він здоровий повернувся додому з такими поглядами... ну й ну! Однак він був такий радий,

що чує голос сина! Був би він лише живий та здоровий і зміг би повернутися у світ!

Проминула четверта неділя з того страшного дня. Андрій з Ганною сиділи в лісі серед чудової природи. Андрій ще був слабкий і блідий. Він сидів, спершись на руку, а Ганна читала йому.

Раптом він перервав її.

– Вибачте, Ганно, я не можу слідкувати за тим, що ви читаете. Щось страшне пригнічує мене, а що саме, я не можу згадати. Ви обіцяли розповісти мені все, коли я одужаю. Отже, я здоровий. Звільніть мене, Ганно, від цього тягара, – попросив Андрій.

Ганна зблідла.

– Добре, тільки спочатку ми помолимося, – відповіла вона спокійно.

Легко здогадатися, що у молитві Ганна вжила тих слів, які вона промовляла тоді, чотири тижні тому. Коли вона помолилася, Андрій ще хвилин з п'ять залишався на колінах. Раптом він звівся і сказав:

– Ганно! Я все знаю! Ми разом виходили з лісу, назустріч нам йшли батько з Козимою. Я подивився вбік і побачив за кущами Едуарда. Я закричав, і мене огорнула ніч. О Ганно, невже це правда? Чи це був тільки його дух чи він сам?

– Заспокойтеся, Андрію. Я обіцяла вам розповісти все. Сядьмо.

Він послухався, і дівчина розповіла йому все,

що його батько казав їй про Едуарда: що той довго був між життям і смертю, але одужав і побрався зі своєю колишньою нареченою. Вона розповіла йому й про те, що чула від Козими: що від Андрія так довго приховували правду, бо сподівалися, що через сильне нервове потрясіння мова може повернутися до нього. І от небезпечний момент вже позаду.

— О, я не заслужив такої любові ані від Бога, ані від людей! — вигукнув Андрій. — Двоє жертвували собою заради мене — мій Спаситель і Козима. Я такий вдячний, що Козима залишив мене у переконанні, що я вбивця Едуарда. Інакше я вважав би себе страждальцем, гріхів своїх не визнав і не шукав би порятунку. Ні, я й справді не маю чим віддячити Ісусові і людям, особливо вам, Ганно. Ніколи не кажіть, що ви тут у вигнанні. Ви стали знаряддям Божим для порятунку людини, яка б інакше обов'язково загинула б. Усвідомлення цього нехай знищить усю гіркоту вашого подальшого життя, Ганно, — говорив Андрій з любов'ю і радістю, дякуючи за своє спасіння.

Розділ 12

Якщо вийняти з годинника маленьке колещатко, то він зупиниться, або йтиме неправильно. Так

самою у родині. Якщо з неї йде хоча б один з її членів, то всім іншим починає бракувати його. Ми б марно стали шукати на млині помічника пана Козими. Місце його за столом пустувало. Не чути було його легких кроків. Він більше не повернеться сюди. Його проводжало півсела. Коли він звернувся до людей, заплакали не тільки жінки, але й чоловіки. О, що то були за слова! Андрій визнав свою велику провину і що тільки з ласки Божої він не став насправді вбивцею. Він розповів про всі знесені страждання і про незрівнянну любов Божу, якої він зазнав. Не забув сказати, скільки добра зробив для нього пан Козима, але Господь Ісус Христос ще більше зробив для нього на Голгофі. Потім Андрій роздав Біблії і Нові Заповіти. Наймитам Козими він залишив усі свої речі, зробив подарунок бабусі, а Дорка отримала чималу суму грошей для своїх сиріт.

Коли він сів у екіпаж разом зі своїм схвильованим батьком, до нього потяглися мозолясті, натружені руки – прощатися. Козима з Ганною провели їх до станції.

– Ганно, поїдемо з нами, – просив Андрій Ганну, – побудемо ще разом. Я не знаю, як житиму без вас. Заспокоююсь лише тим, що ми поєднані любов'ю Христа.

Другого дня млин не працював. Млинаря ще не було.

На горах лежав туман, накрапував дрібний дощик. Лісом йшли Козима та Ганна. Обоє мовчали, не бажаючи заважати одне одному.

Ганна згадувала про незабутній момент на вокзалі. Вона бачила, як Андрій обійняв Козиму і ще раз подякував йому за все. І батько дякував Козимі і просив у нього вибачення за спричинене зло, за яке Козима відплатив по-християнськи. Батько подякував і Ганні, сказавши: „Я знаю, що ви будете молитися за мого сина, моліться також і за мене!“

З Андрієм вони простилися, міцно й тепло потиснувши одне одному руки. Але в його погляді була така вдячність, яку не можна висловити. „Привіт Зароссю і млину!“ – вигукнув він з вікна вагона і зник з очей, можливо, назавжди.

Але про що думав той, хто заради Андрія оселився у такій глуші? Ганна мимоволі поглянула на свого мовчазного супутника. Їй було шкода, що він такий самотній. Ганна знала, що за покликанням він не мірошник. Батько Андрія і Козима були власниками парових млинів на Дунаї, мали, певно, однакову освіту, були рівні й за походженням. Чи було це справедливо, що Козима залишався тут, тоді як Андрій повернувся до свого суспільства?

Мірошник, мабуть, відчув погляд дівчини, бо він раптом повернувся до неї:

– Ти хочеш про щось запитати, Ганно?

– Ви тепер самотні, – сказала вона, ніяковіючи. – Чи залишитесь ви у Зароссі? Адже ви досягли своєї мети.

Він зупинився.

– Ти думаєш про мене? – запитав він здивовано.

– О, я весь час думаю про те, що у Зароссі ви не на своєму місці.

– Он як? Ти вважаєш, що я такий самий зачарований принц, як Андрій? – гірка посмішка з'явилася на його вустах. – Ні, я мірошник з давніх часів.

– Батько Андрія – теж мірошник? – запитала вона.

– Ти гадаєш, що коли ми були сусіди, то й належимо до однієї верстви суспільства? – поцікавився Козима. – Ти помиляєшся, Ганно. Батько Андрія одержав чудову освіту. Він фабрикант і наймає собі мірошника. Мій батько не міг дати мені такої освіти. А отримав я освіту подорожуючи. Те, у чому мені було відмовлено, я вирішив отримати власними зусиллями. І мав успіх. Але потім я відчув безцільність життя, якщо немає самопожертви у служінні Христу, і відшукав можливість наповнити своє життя цим змістом. Ти хочеш знати, чи залишуся я в Зароссі? А куди мені йти? Хоча Андрій і поїхав, але мети своєї я ще не досяг. Доти, доки люди потребують моєї допомоги, справ мені вистачить. Якби я повернувся до колишнього життя, я б швидко втратив усі свої

гроші. Тут, живучи скромно, я можу зробити більше добра. Моїх коштів вистачить мені до самої смерті, а більше мені не потрібно. Але обличчю цю розмову. Я маю тобі дещо сказати, Ганно. У твоїх клопотах про здоров'я Андрія ти не помітила, що на млині було двоє хворих. Один з них одужав, а другий мусить померти, якщо не з'явиться допомога, – Козима сперся на дерево, схрестивши руки. Обличчя його стало смутним.

– Що з вами, пане Козима? – здивувалася Ганна і, спонукана якимось незнаним досі почуттям, узяла його руки у свої.

– Що зі мною? За минулі дні я ясно усвідомив, що мої переконання – тільки суцільні помилки, які і мене, і тих, хто йде за мною, заведуть у трясовину. Так, ти маєш рацію: „Якщо Христос не воскрес, то віра марна“. У такі хвилини, які ми пережили біля ліжка хворого Андрія, мертвий Христос не допоможе.

– Але ж Він воскрес! – вигукнула переможно Ганна. – Адже ви відчуваєте, чи не правда, що наш Спаситель живий?

– Я вірю і жадаю єдиного – аби Він став і моїм Спасителем. Про душевні муки, яких я зазнав, аж поки серце моє повірило у Благу Звістку, відає Один лише Бог. Я сам помилявся і вводив в оману інших. Моє неправдиве вчення перед обличчям смерті не допоможе і надії на вічне життя не дасть. Якби не ти, ця брехня обплутала б усе За-

росся. Свідоцтво Андрія перекреслило все моє вчення. О, якби всі повірили у правду, поки не пізно! Ось це я й хотів тобі сказати, а тепер ходимо додому.

– Але якщо ви хочете вірити, що Ісус живий...

– Я вірю в це і знаю, що я великий грішник і що Він – єдиний Спаситель, Який помер не за Своє вчення, а за гріхи світу. Але мені ще багато що не зрозуміле. Надто довго перебував я у пільмі невіри. Пройде, мабуть, багато часу, поки сонце для мене зійде. Андрієві засяяло світло. Андрій пішов, тепер підеш ти, а я залишуся сам, і жодна душа не допоможе мені побачити світло істини.

– О ні, я не покину вас! Не женіть мене, якщо я можу чимось допомогти вам, – просила вона його.

– Як я зможу жити, знаючи, що ви... самотній?

– Ганно, але ж ти не можеш залишитися тут назавжди! Як це не важко, але я повинен відпустити тебе, і чим скоріше, тим краще. Існує лише один вихід... якщо б ти стала моєю дружиною. Але тобі двадцять, а мені сорок років. Ти – наче розквітла квітка, а я починаю сивіти. Я знаю, що тобі тут було непогано, бо ми розуміємо одне одного. Але... зі старіючим чоловіком життя молодій жінці сумне і холодне, бо вона живе без щастя і любові.

Якби блискавка вдарила поряд із нею, це б не налякало її так, як ці слова.

Козима не став чекати на відповідь.

Мовчки прямували вони до млина. Тільки на греблі зупинилися і подивились одне на одного. В очах Ганни блищали сльози.

— Ну що, Ганно. Ти вже для багатьох була світлом, чому не хочеш бути ним і для мене? Ти б могла допомогти мені жити для Христа. Не для мертвого, а для живого Христа. Я не можу відпустити тебе у цей холодний світ. Без Андрія мені важко обійтися, а без тебе це зовсім неможливо. Чи можеш ти тут залишитися?

Він простягнув до неї руку, і її тепла маленька рука з цілковитою довірою, без вагань лягла у його руку.

— О, я залишусь, залишусь... радо залишусь, — сказала Ганна, зашарівшись і опускаючи зраділі очі.

У селі дзвонили дзвону. Сонечко прорвалося крізь хмари і осяяло двох біля водоспаду, які пасували одне до одного, як квітка до дерева. Квітка принесе дереву щастя своєю духмяністю, а дерево буде охороняти квітку.

Дві пари очей сяяли світлом і силою. Об'єднавшись, вони утворили єдине досконале ціле.

ЛР 070088—93 от 16.08.91

Отпечатано с готовых диапозитивов ХМЦ—«Сирин»
в типографии АО «Молодая гвардия». Формат 84×108^{1/32}.
Тир. 20 000 экз. Объем 2,5 п. л. Зак. 57250.
Адрес АО «Молодая гвардия»: 103030, Москва, Сущевская, 21.
Адрес ХМЦ—«Сирин»: 109004, Москва, Николо-Ямский пер.; д. 3а-3-73.
Тел. 912-08-88 Fax 007 (095) 956-39-64